लैंङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण परिक्षणको प्रतिवेदन

घरपझोंङ्ग गाउँपालिका मुस्ताङ
गण्डकी प्रदेश

२०७९

गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय

जोमसोम, मुस्ताङ
आस्विन, २०७९

सेवा तथा सहयोग प्रदायक संस्थाः	**प्रस्तोताहरुः**
गण्डकी प्रदेश प्रशिक्षण प्रतिष्ठान	**उषा वानिया**
पोखरा	**बोबिन नेपाली**

विषय सुची

भाग १ .... ४

लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण परिक्षणको अवधारणा ४

१.१. पृष्ठभूमी ४

१.२. लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण परिक्षणको महत्व ६

१.३. लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण परीक्षण उद्धेश्यहरु ६

भाग २ .... ७

लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण परिक्षणको विधि तथा औजार ७

२.१. लैससास परीक्षण : सैद्धान्तिक मान्यता ७

२.२. लैससास परिक्षणमा समावेस गरिएका क्षेत्रहरु तथा तहहरु ७

२.३ लैगिक समानता तथा सामाजीक समावेशीकरण परिक्षणको औजारहरु ८

२.४. लैससास परिक्षणमा सहभागि भएका सहभागिहरु ९

२.५. लैससास परीक्षणका सूचकहरु उपसूचकहरु र अंकभारको व्यवस्था ९

भाग ३ .... १२

लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण परिक्षणवाट *प्राप्त* नतिजा तथा विश्लेषण १२

भाग ४ .... १८

सबल पक्ष, सुधार गर्नुपर्ने पक्षहरु तथा अवसर र चुनौति १८

भाग ५ .... २५

५.१. लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशी विकास कार्ययोजना २५

भाग ६ .... ३५

निष्कर्ष र सुझावहरु ३५

६.१. लैससास परिक्षणको निश्कर्ष ३५

६.२. लैससास परिक्षणको सुझावहरु ३५

तालिका

तालिका नं १ : लैगिक समानता र सामाजिक समावेशीकरणको मूल्याङ्कनका सूचक र मापनका अवस्थाहरू

तालिका नं २ : शीर्षकगत प्राप्ताङ्क तालिका

तालिका नं ३ : माकुरी जालोको नमूना चित्र

तालिका नं ४ : लैससास परीक्षण नतिजा बारचार्ट

तालिका नं ५ : पालिकाको लैंगिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरणको अवस्था

तालिका नं ६ : स्थानीय तहको लैससास अवस्थाको लेखाजोखा

तालिका नं ७ : सबल पक्ष र सुधार गर्नुपर्ने पक्षहरू

तालिका नं ८ : लैङ्गिक तथा सामाजिक समावेशीकरण विकास कार्ययोजना

तालिका नं ९ : लैससास परीक्षण प्रतिवेदनको ढाँचा

भाग १

लैंङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण परिक्षणको अवधारणा

१.१. पृष्ठभूमी

नेपाल एक अतिकमविकसित राष्ट्र वाट भर्खरै विकासोन्मुख देशको श्रेणीमा स्तरोन्नती भएको देश हो । कुनैपनि राष्ट्रको सर्वाङ्गिर्ण विकासको लागि आधा जनसंख्या ओगट्ने महिला लगायत विभिन्न जात, जाति, धर्म, भाषा, सम्प्रदाय, आस्था, भौगोलिक क्षेत्र लगायत सबै समुदाय र वर्गको शासन प्रक्रिया तथा अवसर र साधन श्रोतहरुमा सार्थक र अर्थपुर्ण पहुँच र सहभागिता आवश्यक हुन्छ । नेपाल जस्तो बहुजातीय, बहुभाषिक, बहुसाँस्कृतिक तथा भौगोलिक विविधतायुक्त राज्यमा त सामाजिक समावेशीकरण र समावेशी विकासको झन धेरै आवस्यकता र महत्व छ । विकासको विभिन्न पक्षहरुहरु मध्ये लैङ्गिक समानता र सामाजिक समावेशीकरण पनि महन्वपुर्ण र अविभाज्य पक्षको रुपमा पहिचान भएका छन । लैङ्गिक समानता भन्नाले महिला र पुरुषविच सबै क्षेत्र र तहमा समान अवसर र समान लाभ हासिल गर्दै शक्ति संतुलनको अवस्थालाई जनाँउदछ भने सामाजिक समावेशीकरणले राज्य, समाज वाट प्रदान गरिने सेवा, अवसर र स्रोत साधन उपभोग गर्न र स्तरयुक्त जीवनयापन गर्नबाट वञ्चित भएका तथा विपन्न र सामाजिकरुपमा पछि परेका विभिन्न वर्ग, स्तर, जातजाती, सिमान्तहृत तथा बञ्चितिकरणमा परेका समुदायरुसमुहरुलाई शासनका सवै तह र अवसरहरुमा सार्थक रुपमा सहभागी हुन सक्ने अवस्था वा सो अवस्था हासिल गर्नैतर्फ लक्षित क्रियाकलापहरुलाई जनाँउदछ । समुन्नत र समृद्ध समाज निर्माणको लागि महिला र पुरुषको समानुपातिक विकासका साथसाथै विभिन्न जात, जाति, लिंङ्ग, क्षेत्र, भाषा, धर्म, शारिरिक अवस्था लगायत सबै वर्ग र समुदायको शासन प्रक्रिया, श्रोत, साधन, अवसरहरु, तथा निर्णय प्रक्रियामा सार्थक सहभागिता र पहुँच रहने अवस्थाको सुनिश्चितता हुन आवस्यक हुन्छ ।

वर्तमान परिप्रेक्ष्यमा संसारभर नै लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरणलाई विकासका महत्वपुर्ण र आधारभुत अवधारणाहरुको रुपमा लिने गरिएको छ । नेपाल एक बहुजातीय, बहुभाषिक, बहुसाँस्कृतिक तथा भौगोलिक विविधतायुक्त राज्य भएको हुनाले सबै जातजाति, क्षेत्र, धर्म, वर्ग, समुदाय, आर्थिक अवस्था, अपांगता भएका व्यक्ति तथा जेष्ठ नागरिकहरुको शासन प्रक्रिया, स्रोत साधन, अवसर तथा लाभहरुमा समानुपातिक पहुँच सुनिश्चित गदै सबै प्रकारका विभेद रहित समतामूलक समाजको निर्माण गर्ने दिशामा अघि बढ्नुपर्ने हुन्छ । यसै सर्न्दभमा नेपालले पनि लैङ्गिक समानता र सामाजिक समावेशीकरणको सुनिश्चिताको लागि विभिन्न संबैधानिक, कानुनी, नीतिगत तथा संस्थागत ब्यवस्थाहरुको कार्यान्वयन गदै आईरहेको छ ।

नेपालको हालको संविधान, नेपालको संविधान २०७२, का लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण सम्बन्धी प्रावधानहरु अग्रगामी र महत्वपुर्ण मानिन्छन् । यस संविधानको प्रस्तावनामा नै लैङ्गिक लगायत विभिन्न किसिमका विभेद र जातीय छुवाछुतको अन्त्य गरि समानुपातिक समावेशी र सहभागितामूलक सिद्धान्तका आधारमा समतामूलक समाजको निर्माण गर्ने कुरा उल्लेख गरिएको छ । त्यस्तै मौलिक हक र दायित्व खण्डमा लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण (लैससास) सुनिश्चित गर्न विभिन्न मौलिक हकको ब्यवस्था गरिएको छ । नेपालको संविधान २०७२ ले लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण प्रर्वधन गर्न महिला तथा विभिन्न समुदायहरुलाई विशेष हक र अधिकारहरुको ब्यवस्था गरेको छ । संविधानको धारा १८ को समानताको हकमा सबै नागरिक कानूनको दृष्टिमा समान हुने तथा कसैलाई पनि कानूनको समान संरक्षणबाट वञ्चित नगरिने तथा सामान्य कानूनको प्रयोगमा कुनै पनि आधारमा भेदभाव नगर्ने व्यवस्था उल्लेख छ ।
त्यस्तै वर्तमान संविधानको धारा ३८ ले महिलालाई समान वंशीय अधिकार, सुरक्षित मातृत्व र प्रजनन स्वास्थ्य सम्वन्धी अधिकार, राज्यका सबै तहमा सहभागी हुने अधिकार, सम्पत्ति तथा पारिवारीक मामिला सम्बन्धी अधिकार, शिक्षा, स्वास्थ, रोजगार र सामाजिक सुरक्षामा सकारात्मक विभेदको ब्यवस्था गरेको छ । संविधानले महिला विरुद्ध हुने सबै प्रकारका हिंसाजन्य कार्यहरुलाई कानून बमोजिम दण्डनीय हुने व्यवस्था गरेको छ । साथै संविधानमा राज्यले सामाजिक वा सांस्कृतिक दृष्टिले पिछडिएका महिला, दलित, आदिवासी, आदिवासी जनजाति, मधेशी, थारू, मुस्लिम, उत्पीडित वर्ग, पिछडा वर्ग, अल्पसंख्यक, सीमान्तकृत, किसान, श्रमिक, युवा, बालबालिका, ज्येष्ठ नागरिक,

लैंगिक तथा यौनिक अल्पसंख्यक, अपांगता भएका व्यक्ति, गर्भावस्थाका व्यक्ति, अशक्त वा असहाय, पिछडिएको क्षेत्र र आर्थिक रुपले विपन्न खस आर्य लगायत नागरिकको संरक्षण, सशक्तीकरण वा विकासका लागि कानून बमोजिम विशेष व्यवस्था गर्न सकिने विषय उल्लेख गरी समावेशी अवधारणालाई आत्मसाथ गरिएको छ। त्यस्तै नेपालका ७५३ वटा स्थानीय तहहरुको काम कारवाही व्यवस्थित गर्न बनेको *स्थानीय सरकार संचालन ऐन २०७४* ले पनि लैससास सम्बन्धी व्यवस्था प्रस्तावनामानै उल्लेख गरि यस सम्बन्धी विभिन्न प्रावधानहरुको व्यवस्था गरेको छ । यसका अतिरिक्त नेपाल विभिन्न अन्तराष्ट्रिय अभिसन्धिहरुको पक्ष राष्ट्र भई अन्तराष्ट्रिय स्तरमा प्रतिवद्धता व्यक्त गर्दै सोहि अनुसारका व्यवस्थाहरु कार्यन्वयन गर्दै आईरहेको पनि छ । साथसाथै विभिन्न संसदीय प्रतिवद्धता, नेपाल सरकारका आवधिक योजनाहरु, वार्षिक नीति तथा कार्यक्रम तथा बजेटले लैससासलाई प्राथमिकताका साथ आत्मसात गरेका छन् । मुलुकी फौजदारी संहितालयायतका ऐनहरुले विभेद र असमानतालाई दण्डनीय बनाई सजायको व्यवस्था समेत गरेका छन् । तर बिभिन्न संबैधानिक, कानूनी, नीतिगत तथा सँस्थागत व्यवस्थाहरुको लामो अवधिसम्मको कार्यान्वयनको वावजुत नेपालमा लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरणको क्षेत्रमा अपेक्षित उपलब्धी हासिल हुन सकेको छैन ।

नेपालमा सरकारी स्तरबाट महिला तथा वञ्चितिमा परेका वर्गहरुलाई विकासको मूलप्रवाहमा ल्याई समावेशी विकास गर्ने उद्देश्यले लैससास सम्बन्धि नीतिलाई स्थानीय तहमा कार्यान्वयन गर्न संघीय, प्रादेशिक तथा स्थानिय सरकारहरुले अधिकतम प्रयासहरु गरिरहेका छन् । जनतासँग सबैभन्दा नजिक रहने स्थानीय सरकारकोहरु कार्यलाई व्यवस्थित गराउन बनेको स्थानीय सरकार संचालन ऐन २०७४ ले लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरणसम्वन्धी व्यवस्थालाई प्रस्तावनामा नै उल्लेख गर्ने क्रममा लोकतन्त्रका लाभहरुको समानुपातिक समावेशी र न्यायोचित वितरण गरि कानूनी राज्य र दीगो विकासको अवधारणा अनुरुप शासन प्रणालीलाई स्थानीय तहदेखिनै सुद्रढीकरण गर्ने लगायतका उद्देश्य पुर्ति गर्न यो ऐन बनाईएको उल्लेख गरेको छ । यस ऐनले लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण सम्बन्धमा बिभिन्न प्रावधानहरुको व्यवस्था गरेको छ ।

यस सम्बन्धि मुख्य प्रावधानहरुमा गाउँपालिका र नगरपालिकाको काम, कर्तव्य र अधिकारमा लैससास सम्बन्धी व्यवस्था भएको, वडा समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार अन्तरगत वडामा आर्थिक तथा सामाजिक रुपमा पछाडि परेका महिला, बालबालिका, दलित, अपाङ्गता भएका व्यक्ति, ज्येष्ठ नागरिक, अल्पसंख्यक, सीमान्तकृत समुदायको अभिलेख राखी सामाजिक र आर्थिक उत्थान सम्बन्धी काम गर्ने, विभिन्न समुदायबीच सामाजिक सद्भाव तथा सौहार्दता कायम गर्ने, बालबिबाह, बहुबिबाह, लैङ्गिक हिंसा, छुवाछुत, दहेज तथा दाइजो प्रथा, हलिया प्रथा, छाउपडी, कमलरी प्रथा, बालश्रम, मानव बेचबिखन जस्ता सामाजिक कुरीति र अन्धविश्वासको अन्त्य गर्ने गराउने व्यवस्था रहेको छ। त्यस्तै स्थानीय तहको योजना तर्जुमा तथा कार्यान्वयन गर्दा महिला तथा पिछडिएका वर्गको सहभागितामा जोड, योजना छनौटमा महिला, बालबालिका तथा पिछडिएका वर्ग, क्षेत्र र समुदायलाई प्रत्यक्ष लाभ पुग्ने कार्यक्रममा जोड दिंदै लैससास प्रवर्द्धन गर्ने जस्ता व्यवस्था पनि स्थानीय सरकार संचालन ऐन २०७४ ले गरेको छ। यसै ऐनको दफा ११ (२) मा ज्येष्ठ नागरिक, अपाङ्गता भएका व्यक्ति र अशक्तहरुको व्यवस्थापन गर्ने जिम्मवारी गाउँपालिका तथा नगरपालिकाको काम, कर्तव्य र जिम्मेवारीमा उल्लेख गरिएको छ भने दफा २४ (२) मा स्थानीय तहले योजना बनाउँदा नेपाल सरकार, प्रदेश सरकारको नीति लक्ष्य, उद्देश्य, समयसीमा र प्रकियासँग अनुकुल हुने गरी सुशासन, वातावरणमैत्री, बालमैत्री, जलवायु परिवर्तन अनुकुल, विपद व्यवस्थापन, लैङ्गिकतथा सामाजिक समावेशीकरण अन्तर सम्बन्धित विषयलाई ध्यान दिनुपर्नेछ भन्ने व्यवस्था गरिएकोछ। यसैगरी सोही ऐनको दफा २४ (३) मा गाउँपालिका तथा नगरपालिकाले आफ्ना योजना बनाउँदा महिला, बालबालिका तथा पिछडिएका वर्ग, क्षेत्र र समुदायलाई प्रत्यक्ष लाभ पुग्ने, लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण अभिबृद्धि हुने खालका योजना तथा कार्यक्रमहरुलाई प्राथमिकता दिनुपर्नेछ भनी उल्लेख गरिएको छ ।

लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण परीक्षणकार्यलाई व्यवस्थित र प्रभावकारी बनाउन हालैमात्र संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालयले *स्थानीय तहका लागि लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण परीक्षण दिग्दर्शन २०७८* जारी गरेको छ। स्थानीय तहद्वारा संचालन हुने योजना तथा कार्यक्रमलाई लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरणमैत्री बनाउन, संवैधानिक एवम् कानूनी उत्तरदायित्व तथा जिम्मेवारी पुरा गर्न, राज्यले अन्तर्राष्टियस्तरमा गरेका प्रतिबद्धता अनुरुप कार्य गर्न, स्थानीय सरकार संचालन ऐन २०७४ अनुसार स्थानीय तहमा लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरणलाई संस्थागत गर्दै समावेशी विकासलाई प्रर्वधन गर्न मार्गनिर्देशन गर्ने उद्देश्यका साथ यस दिग्दर्शन जारी गरिएको हो । यस दिग्दर्शनले स्थानीय तह अन्तरगत लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरणका सम्बन्धमा सैद्धान्तिक तथा व्यावहारिक ज्ञान दिलाई स्थानीय तहमा लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण मैत्री योजना तथा कार्यक्रम तर्जुमा, कार्यान्वयन र अनुगमन गर्ने कार्यमा सहयोग पुर्याउने उद्देश्य लिएको छ। मुस्ताङ्ग जिल्लाको सदरमुकाम जोमसोममा अवस्थित घरपझोङ्ग गाउँपालिका साविकका जोमसोम,

मार्फा र टुकुचे समेटेर गठन गरेको हो । यस गाँउपालिकाको पुर्वमा वारागुङ मुक्तिक्षेत्र गाँउपालिका र उत्तरमा डालिमे गाउ रहेको छ भने दक्षिणमा निलगिरी हिमाल संगै मनाङ जिल्लाको सिमाना सम्म यो गाउ पालिकाले छोएको छ । साविकाको जिल्ला सदरमुकाम रहेको जोमसोम बजार मुख्य प्रशासनिक तथा व्यापारीक सञ्जालको रुपमा रहेको छ ।

यसै परिप्रेक्ष्यमा गण्डकी प्रदेश सरकार अर्न्तगतको गण्डकी प्रदेश प्रशिक्षण प्रतिष्ठान (प्रादेशिक तथा स्थानीय सरकार सहयोग कार्यक्रम) ले पनि आफ्ना नियमित क्रियाकलापहरुको अतिरिक्त लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरणको विकास र प्रर्वधनको लागि विभिन्न कार्यक्रमहरु सञ्चालन गर्दै आईरहेको छ । यसै क्रममा यस प्रतिष्ठानले स्थानीय तहमा लैससास परीक्षण गर्ने कार्यलाई सहजिकरण गर्ने क्रममा संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालयले जारी गरेको उक्त दिग्दर्शनलाई आधार मानेर घरपझोङ् गाँउपालिकामा मिति २०७९ असोज ११ गते देखि १३ गतेसम्म गाँउपालिकाका निर्वाचित प्रतिनिधि र कर्मचारीहरुको सहभागितामा लैससास परीक्षण कार्य सम्पन्न भएको छ ।

१.२. लैंङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण परिक्षणको महत्व

- संविधानद्वारा प्रदत्त हकहरुको कार्यान्वयन गर्न तथा समानुपातिक समावेशीताका आधारमा राज्य संरचनाका सबै अंगहरुमा महिला, दलित, आदिवासी जनजाती, मधेशी, मजदुर, किसान, अपाङ्गता भएका व्यक्ति, पिछडिएका वर्ग र क्षेत्र सबैलाई सहभागी गराउन संवैधानिक व्यवस्था गरिएको परिप्रेक्ष्यमा सामाजिक विविधताबीचको असमानता, सामाजिक बञ्चितीकरणका कारण सामाजिक समुहहरुको विकास सूचकहरुमा भएको कमजोर अवस्था र सामाजिक, आर्थिक तथा प्रशासनिक क्षेत्रमा रहेको पहुँचको अन्तरलाई न्यून गर्न उपायहरु पहिचान गर्ने ।
- स्थानीय सरकार सांलन ऐन २०७४ मा भएको व्यवस्था अनुसार स्थानीय तहमा लैससासको विद्यमान अवस्थाको जानकारीका साथै तहगत तथा मुलुकको समग्र समस्या र चुनौतिहरुको पहिचान गर्न एवं यस क्षेत्रका योजना तथा कार्यक्रमहरुको दक्षता र प्रभावकारिताको लेखाजोखा तथा मुल्यांकन गरी नीतिगत पृष्ठपोषण लिन ।

१.३. लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण परीक्षण उद्धेश्यहरु

- लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण परीक्षण मार्फत स्थानीय सरकारको संस्थागत संरचना र कार्यक्रमहरूमा महिला र सीमान्तकृत समुहहरूलाई समाबेशी गरी लैङ्गिक समानता र सबै जात, जातीको अर्थपूर्ण सहभागिता गराई लैङ्गिक अन्तरहरूको प्रभावलाई सम्बोधन गर्दै लैङ्गिक मूलप्रवाहिकरण र सशक्तीकरण गर्दै लैजाने ।

- महिला र सीमान्तकृत समुहहरूलाई समावेश गरी उनीहरूको योजनाबद्ध रुपमा व्यक्तिगत र सामूहिक क्षमता अभिबृद्धि गरी स्थानीय तहको विकास प्रक्रियामा निर्णायक तथा अर्थपूर्ण सहभागिता सुनिश्चित गरी आर्थिक तथा सामाजिक सशक्तीकरण गर्ने ।

- स्थानीय सरकारका सबै कार्यक्रम, योजना र आयोजनाको प्रत्येक चरणमा लैससास दृष्टिकोणबाट अनुगमन तथा मूल्यांकन गर्ने र यसलाई संस्थागत गर्दै लैजाने ।

- लैससास परीक्षणको नतिजाका आधारमा समस्या तथा चुनौतिहरूको पहिचान गरी समयमै समाधान गर्ने तथा भावी योजना तथा कार्यक्रमका लागि नीतिगत पृष्ठपोषण लिने ।

भाग २

लैंङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण परिक्षणको विधि तथा औजार

२.१. लैससास परीक्षण : सैद्धान्तिक मान्यता

लैङ्गिक तथा सामाजिक लेखाजोखा तथा परीक्षण गर्दा यी तल उल्लेखित विभिन्न सैद्धान्तिक मान्यताको आधारमा गरिएको थियो

क) लैङ्गिक तथा समावेशीताका जवाफदेहिताको सिद्धान्त (Accountability)

लैङ्गिक तथा सामाजिक लेखाजोखा तथा परीक्षणले लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीताका लागि जवाफदेहिताको परीक्षण गर्दछ र सो का लागि सुधारोन्मुख मार्गदर्शन गर्दछ,

ख) लैङ्गिक उत्तरदायित्वको सिद्धान्त (Responsibility) :

लैङ्गिक लेखाजोखा तथा परीक्षणले लैङ्गिक समानताका लागि उत्तरदायित्वको परीक्षण गर्दछ र सो का लागि सुधारोन्मुख मार्गदर्शन गर्दछ ।

ग) लैङ्गिक समताको सिद्धान्त (Gender Equity)

लैङ्गिक दृष्टिले समतायुक्त र सामाजिक न्यायमा आधारित समाजको निर्माणका लागि विधिवत रूपमा योगदान गर्नु नै यस सिद्धान्तको मूलभूत उदेश्य हो । विकासका नीति, योजना तथा संस्थागत व्यवस्थाको प्रयासले महिला र पुरुषमा फरक फरक प्रभाव पर्दछ, ग्रहणशीलता फरक फरक हुन्छ, व्यवहारिक तथा रणनीतिक आवश्यकता फरक फरक हुन्छ भन्ने मान्यताका आधारमा समताको परीक्षण र मार्गदर्शन गर्दछ ।

घ) समावेशीकरणको सिद्धान्त (Inclusion)

राज्यका विकास प्रणाली तथा व्यवस्थापकीय संरचनामा महिला र पुरुषको न्यायोचित स्थान, समाजका जातजाति, वर्ग, उमेर समूह र भिन्न क्षमता भएका व्यक्तिको (Gender, Geography, Caste, Ethnicity, Age, Ability), योगदान, सहभागिता, उपलव्धी तथा विकासका अवसरको लेखाजोखा तथा सुनिश्चितताका लागि मार्गदर्शन गर्दछ ।

ङ) समविकासको सिद्धान्त (Equal Development)

महिला र पुरुषबीच तथा समाजमा रहेका विभिन्न जातजाति, समुदाय, वर्ग, उमेर समूह र शारीरिक क्षमता भएका व्यक्तिलाई आर्थिक, सामाजिक, राजनीतिक तथा मनोबैज्ञानिक विकासका लागि समान अवसर र सामाजिक संरचनामा आधारित सबै प्रकारका विभेद, शोषण, हिंसा तथा असमानताबाट मुक्ति र समानताको प्रत्याभूति गराउन मार्गदर्शन गर्दछ ।

२.२. लैससास परिक्षणमा समावेस गरिएका क्षेत्रहरु तथा तहहरु

संघिय व्यवस्था पश्चात लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशिकरणलाई संस्थागत गर्नको लागि संघिय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालयले जारी गरेको लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशिकरण परिक्षण दिग्दर्शन अनुरुप कार्यविधिको थालनि भएको छ जस्लाइ सवै गाउपालिका र नगरपालिकाहरुले लागु गर्दै आउनु भएको छ । यसै दिग्दर्शनले समेटेका निम्नानुसारका पाँचवटा क्षेत्र तथा २२ वटा उपक्षेत्रहरुमा केन्द्रित रही घरपझोङ्ग गाँउपालिकाको लैससास परीक्षण गरिएको थियो ।

क्षेत्र	उपक्षेत्रहरु
नीति, कानुन र योजना	• नीति र कानुनमा समावेशीता/सहभागिता • (योजना तर्जुमा तथा कार्यान्वयन • बजेट तर्जुमा तथा कार्यान्वयन
	• कर्मचारी पदाधिकारी प्रतिनिधित्व

संस्थागत व्यवस्था	• कार्यप्रणाली समावेशी • समिति उपसमिति र कार्यदलमा प्रतिनिधित्व • वित्तव्यवस्थापन प्रणालीमा समावेशीता • तथ्याङ्क संकलन तथा व्यवस्थापन
मानव संशाधन तथा क्षमता विकास	• मानव संसाधन तथा क्षमता विकास • अनौपचारिक मूल्य, मान्यता र कुसंस्कार विरुद्ध जनचेतना • कानूनी साक्षरता • विपद् व्यवस्थापमा समावेशीता
सेवा प्रवाह	• पूर्वाधार विकास • प्रजनन् स्वास्थ्य • शिक्षा कार्यक्रम • खानेपानी तथा सरसफाइ (४) • स्वारोजगार तथा आर्जन र बजार व्यवस्थापन
सुशासन र उत्तरदायित्व	• सुशासन • उत्तरदायित्व र जवाफदेहिता • सूचना तथा संचार • अनुगमन तथा मूल्यांकन • समवन्वय र सम्बन्ध बिस्तार

२.३ लैंगिक समानता तथा सामाजीक समावेशीकरण परिक्षणको औजारहरु

गण्डकी प्रदेश प्रशिक्षण प्रतिष्ठान, प्रदेश तथा स्थानीय सरकार सहयोग कार्यक्रम (PLGSP) को प्राविधिक सहयोगमा घरपझोङ गाँउपालिका, जोमसोम, मुस्ताङ् द्वारा आयोजना गरिएको थियो । उक्त परिक्षणमा स्थानीय तहका लागि लैससास परीक्षण दिग्दर्शन, २०७८ ले निर्दिष्ट गरेका विधिहरुलाई प्रमुख विधिका रुपमा मानेर निम्न औजार प्रयोग गरिएको थियो जस्को व्याख्यन निम्न वमोजिम उल्लेख गरिएको छ ।

२.३.१ दस्तावेजहरुको संकलन र पुनरावलोकन (Documents review):

गाँउपालिकाले तयार गरी कार्यान्वयनमा ल्याएका नीति, ऐन, निर्देशिकाहरु (राजपत्रबाट)

- बार्षिक प्रगति समीक्षा प्रतिवेदन
- वार्षिक विकास योजना तथा बजेट
- आवधिक तथा रणनीतिक योजना
- उपलब्ध अध्ययनका प्रतिवेदनहरु, तथा अन्य सन्दर्भ सामाग्रीहरु
- अनुगमन तथा मूल्यांकन कार्यदलको प्रतिवेदन, आदि ।

२.३.२ लक्षित समुह छलफल (Focus Group Discussion) :

- वडाका महिला सदस्य, दलित महिला सदस्य, आदीवासी, जनजाती आदि ।
- वडा अध्यक्ष मध्येका केही वडा अध्यक्षहरु सँग छलफल ।

२.३.३ मुख्य मुख्यव्यक्तिहरुसँगको अन्तर्वार्ता (Key Informants Interview) :

लैंससास परीक्षणका क्रममा गाँउपालिकामा प्रत्यक्ष सेवा प्रवाह गरिरहेका विभिन्न विषयगत शाखाहरुका प्रमुखहरुसंग पनि यस परीक्षणका सन्दर्भमा सुचना संकलन गर्ने ध्येयले छलफल गरियो र प्राप्त भएका सुचनाहरुलाई यस प्रतिवेदनमा सन्दर्भ अनुसार प्रस्तुती पनि गरिएको छ ।

२.३.४. लैससास परीक्षण कार्यशाला (Audit Workshop) :

गण्डकी प्रदेश मुस्ताङ जिल्ला जोमसोम बजार स्थित घरपझोङ गाँउपालिकाका स्थानीय निर्वाचन २०७९ बाट निर्वाचित पदाधिकारीहरु अध्यक्ष, उपाध्यक्ष, वडा अध्यक्ष लगायत कार्यपालिका सदस्यहरु, महिला सदस्यहरु, निमित्त सहित प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत, विषयगत शाखाका प्रमुख सहितका पालिकामा कार्यरत अन्य कर्मचारीहरु समेतको व्यापक सहभागितामा तीन दिने लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण परीक्षण कार्यशालाको आयोजना २०७९ असोज ११ देखि १३ गते सम्म सम्पन्न गरिएको थियो ।

कार्यशालामा लैससासका सैद्धान्तिक विषयवस्तुहरु (लैससास तथा लैससास परिक्षणको अवधारणा, औचित्य, परिक्षण विधि) को वारेमा जानकारी र छलफल गर्दै उपस्थित सहभागीहरुलाई विभिन्न पाँच समूहमा विभाजन गरिएको थियो । साथै लैससास परीक्षणले समेटको ५ वटा मुख्य विषय, २२ वटा साहायक विषयहरु तथा १०० वटा सुचकहरु सहित यीनीहरुले प्राप्त गर्ने ०, ०.५ वा १ अंक र अवस्थाहरुका बारेमा छलफल गरिएको थियो र समूह कार्य गर्न लगाइएको थियो। सहभागिहरुलाइ लैससासको ५ प्रमुख क्षेत्रको आधारमा ५ समूहमा विभाजित गरी ती समूहहरुलाई छुट्टा छुट्टै रुपमा आफ्नो समुह भित्र व्यापक छलफल र सहमति गरि कति अंक प्रदान गर्ने भन्ने यकिन गरि अंक प्रदान गर्न अनुरोध गरियो । प्राप्त अंकलाइ माकुरेजालो, तथा स्तम्भचित्र प्रस्तुत गरि छलफल गरियो र अन्तमा प्राप्त अंकलाइ विश्लेषण गरी नतिजालाइ माकुरेजालो, तथा स्तम्भचित्र प्रस्तुती गरि छलफल पनि गरियो । माकुरेजालो र स्तम्भचित्र मार्फत गाँउपालिकाको अवस्थाको वारेमा छलफल गरीएको थियो र यसरि प्राप्त अवस्था विश्लेषणका आधारमा आगामि दिनमा सुधार गर्नुपर्ने क्षेत्रहरु, लेससासको अवसरहरु तथा गाँउपालिकाले आगामी दिनहरुमा अबलम्बन गर्नको लागि लैससास कार्ययोजना तयार गरिएको थियो ।

२.४. लैससास परिक्षणमा सहभागि भएका सहभागिहरु

घरपझोङ् गाँउपालिकाको लैससास परीक्षण प्रकृया कार्यशाला, लक्षित समूह छलफल र मुख्य सूचकहरुसँगको अन्तर्वार्तामा निम्नानुसार जम्मा २० (महिला ६ पुरुष १४) जना सहभागीहरुको उपस्थिति रहेको थियो ।

सहभागीहरु

गाँउपालिका अध्यक्ष, उपाध्यक्ष, प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत

विभिन्न वडाका वडा अध्यक्षहरु

कार्यपालिकाका महिला सहितका सदस्यहरु

विषयगत शाखाका प्रमुखहरु,

गाँउपालिकाका महिलासहितका अन्य कर्मचारीहरु

लैससास परिक्षणको सहभागीहरु विवरण

सहभागीहरु	बाहुन/क्षेत्री	जनजाति	मधेशी	दलित	मुस्लिम	अन्य	जम्मा
महिला	०	६	०	०	०	०	६
पुरुष	०	१४	०	२	०	०	१६
जम्मा	०	२०	०	२	०	०	२२

२.५. लैससास परीक्षणका सूचकहरु उपसूचकहरु र अंकभारको व्यवस्था

लैससास परीक्षणका प्रमुख ५वटा क्षेत्रहरु भित्र विभिन्न २२ वटा उपक्षेत्रहरु राखिएका छन । ती उपक्षेत्रहरुलाई प्रष्ट बनाउनका लागि प्रत्येक उपक्षेत्रहरुमा सुचकहरु राखिएका छन । समग्रमा यस परीक्षणमा १०० वटा सुचकहरुको उपयोग गरिएको छ । प्रत्येक सुचकको पूर्णाङ्क १ रहेको छ र जसमा ० – १ सम्मको अंकभार दिन सकिने व्यवस्था

गरेको छ । ती उपशीर्षकहरुको प्रष्टयाईको लागि प्रत्येकमा व्याख्यान गरीएका छन । ती व्याख्यानको आधारमा अंक दिएर लैससास परिक्षण गरिएको छ। अंक भार दिने तरिका यस प्रकार अपनाइएको थियो :

- यदि अवस्थाको विवरणमा राम्रो भएमा अंक १
- यदि अवस्थको विवरणमा मध्यम भएमा अंक ०.५
- यदि अवस्थाको विवरणमा सुधार गर्नु पर्ने देखिएमा वा सो व्याख्यान अनुसार हुदै नभएमा अंक

लैससास परीक्षणका मुख्य तथा सहायक उपक्षेत्रहरुको अंकभार निम्न वमोजिम छः

क. स.	मुख्य तथा सहायक विषय क्षेत्रहरु	सूचकका अंकभार	उपसूचकका अंकभार
१.	नीति, कानुन, योजना	२०	
१.१.	नीति, कानुन, योजनामा समावेशी सहभागिता		८
१.२.	योजना तर्जुमा तथा कार्यान्वयन		८
१.३.	बजेट तर्जुमा तथा कार्यान्वयन		४
२	**संस्थागत व्यवस्था**	२०	
२.१	कर्मचारी पदाधिकारी प्रतिनिधित्व		४
२.२	कार्यप्रणाली समावेशी		४
२.३	समिति, उपसमिति र कार्यदलमा प्रतिनिधित्व		४
२.४	वित्त व्यवस्थापन प्रणालिमा समावेशिता		४
२.५	तथ्याङ्क संकलन तथा व्यवस्थापन		४
३	**मानव संसाधन तथा क्षमता विकास**	२०	
३.१.	मानव संसाधन तथा क्षमता विकास		८
३.२.	अनौपचारिक मुल्य, मान्यता र कुसस्कार विरुद्ध जनचेतना		४
३.३.	कानुनी साक्षरता		४
३.४.	विपद व्यवस्थापनमा समावेशिता		४
४	**सेवा प्रवाह**	२०	
४.१.	पूर्वाधार विकास		४
४.२.	प्रजनन स्वास्थ्य		४

४.३	शिक्षा कार्यक्रम		४
४.४	खानेपानी तथा सरसफाइ		४
४.५	स्वरोजगार तथा आय आर्जन र बजार व्यवस्थापन		४
५	**सुशासन तथा उत्तरदायीत्व**	२०	
५.१.	सुशासन		४
५.२.	उत्तरदायित्व र जवाफदेहिता		४
५.३	सुचना तथा संचार		४
५.४	अनुगमन तथा मूल्याङ्कन		४
५.५	समन्वय र सम्बन्ध विस्तार		४
	जम्मा	१००	२०

भाग ३

लैंङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण परिक्षणवाट प्राप्त नतिजा तथा विश्लेषण

३.१. घरपझोङ्ग गाउपालिकाको लैससास परिक्षणवाट प्राप्त अंकभार

घरपझोङ्ग गाउपालिकाको लैससास परिक्षण गर्दा दिग्दर्शनमा उल्लेख गरिए अनुसार प्रमुख विषयहरु, सुचकहरुको व्याख्यानको आधारमा अंक दिइ लैससास परिक्षण गरिएको थियो जस्को प्राप्तअंक निम्न बमोजिम छः

क .स.	क्षेत्रहरु/सहायक क्षेत्रहरु	पूर्णाङ्क	प्राप्ताङ्क
क	नीति, कानून योजना	२०	१३.५
ख	संस्थागत व्यवस्था	२०	११.५
ग	मानव संसाधन तथा क्षमता विकास	२०	९
घ	सेवा प्रवाह	२०	१३
ङ	सुशासन र उत्तरदायित्व	२०	१०
कुल जम्मा		१००	५७

यस घरपझोङ् गाँउपालिकाको लैससास परिक्षणका मुख्य विषयहरुको आधारमा प्राप्त भएको अंकहरुको अनुसार विश्लेषण गर्दा ५ वटै मुख्य क्षेत्रहरुमा सामान्यतया ५० देखि ६० प्रतिशतको आसपासको अवस्था रहेको पाईयो । लैससास परीक्षण दिग्दर्शन २०७८ मा उल्लेख भए अनुसार यस गाँउपालिकाको लैंससास को अवस्था कुल १०० पुर्णांकमा **५७** प्राप्तांक प्राप्त गरि 'सामान्य' श्रेणीमा परेको देखिन्छ । यस अर्थमा 'उत्तम' श्रेणीमा पुग्नको लागि गाँउपालिकले प्रयास गर्नु पर्ने देखिन्छ भने 'सर्वोत्तम' श्रेणीमा पुग्नको लागि अझै महत्वपुर्ण प्रयासहरु गर्नु पर्दछ र आगामी कार्यक्रम तथा योजनाहरु लाई प्राथामिकतामा राखेर योजना बनाउनु पर्ने हुन्छ ।

लैससास परिक्षणवाट आएको अंकको विवरण यस प्रकारका छनः

क .स.	क्षेत्रहरु/सहायक क्षेत्रहरु	पूर्णाङ्क	प्राप्ताङ्क
१.	**नीति, कानून योजना**	**२०**	**१३.५**
१.१.	नीति, कानूनमा समावेशीकरण योजना	८	५.५
१.२.	योजना तर्जुमा तथा कार्यान्वयन	८	६
१.३.	बजेट तर्जुमा तथा कार्यान्वयन	४	२
२	**संस्थागत व्यवस्था**	**२०**	**११.५**
२.१	कर्मचारी पदाधिकारी प्रतिनिधित्व	४	२
२.२	कार्यप्रणाली समावेशी	४	१.५
२.३	समिति, उपसमिति र कार्यदलमा प्रतिनिधित्व	४	४
२.४	वित्त व्यवस्थापन प्रणालीमा समावेशिता	४	१.५
२.५	तथ्यांक संकलन तथा व्यवस्थापन	४	२.५

३	**मानव संसाधन तथा क्षमता विकास**	**२०**	**९**
३.१	मानव संसाधन तथा क्षमता विकास	८	३.५
३.२	अनौपचारिक मूल्य, मान्यता र कुसंस्कार विरुद्ध जनचेतना	४	२
३.३	कानूनी साक्षरता	४	१
३.४	विपद् व्यवस्थापमा समावेशीता	४	२.५
४	**सेवा प्रवाह**	**२०**	**१३**
४.१	पूर्वाधार विकास	४	२.५
४.२	प्रजनन् स्वास्थ्य	४	२
४.३	शिक्षा कार्यक्रम	४	३.५
४.४	खानेपानी तथा सरसफाइ	४	३.५
४.५	स्वारोजगार तथा आर्जन र बजार व्यवस्थापन	४	१.५
५	**सुशासन र उत्तरदायित्व**	**२०**	**१०**
५.१	सुशासन	४	२
५.२	उत्तरदायित्व र जवाफदेहिता	४	२
५.३	सूचना तथा संचार	४	२
५.४	अनुगमन तथा मूल्यांकन	४	३
५.५	समवन्वय र सम्बन्ध बिस्तार	४	१
कुल जम्मा		**१००**	**५७**

विस्तृत अंकभार अनुसुचीमा उल्लेख छ

३.२. लैंङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण परिक्षण नतिजाको माकुरोको जालो

तालिका १: प्रमुख विषय (क्षेत्र) अनुसारको माकुरेजालो

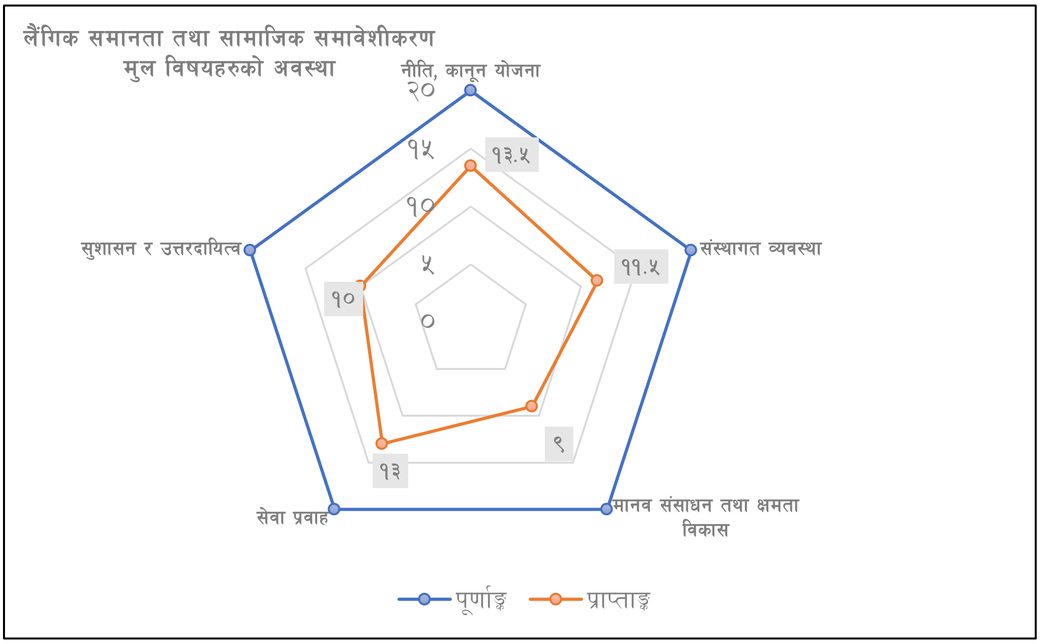

उल्लेखित माकुरेजालोको माध्यमवाट घरपझोङ् गाँउपालिकाको लैंगिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरणको अवस्था विश्लेषण गर्दा समग्र अवस्था ६० प्रतिशत भन्दा कम (५७) रहेको छ र यसलाई ‘स्थानीय तहका लागि लैससास परीक्षण दिग्दर्शन, २०७८’ को परिभाषा अनुसार स्तरीकृत गर्दा ‘सामान्य’ श्रेणीमा पर्दछ । यस अर्थमा यस पालिकाको मुख्य विषयगत क्षेत्रहरु तथा साहायक विषयगत क्षेत्रहरु र सुचकहरु तुलनात्मक रुपमा स रहेको छ । यस परिक्षणको मुख्य कार्य समुहगत कार्यबाट प्राप्त भएका सुचकहरुको प्राप्तांक अनुसार मुख्य विषयहरुको अंक अधिकतम १३.५ र न्युनतम ९ रहेकोले औषतमा कुल अंकको आधाआधि भन्दा केहि वढी मात्र अंक प्राप्त भएको पाईन्छ । यस माकुरोजालो अनुसार विश्लेषण गर्दा सेवा प्रवाह, नीति योजना र कानुन, संस्थागत व्यवस्था मुल क्षेत्रहरु आधा भन्दा बढि अंक सहित राम्रो तथा सन्तोषजनक रहेका छन । साथै मानव संसाधन तथा क्षमता विकास, संस्थागत व्यवस्था र सुशासन, उत्तरदायित्व व्यक्तिगत रुपमा ५० प्रतिशतको आसपासमा छन भने, तुलनात्मक रुपमा अन्य मुल विषय भन्दा कमजोर अवस्थामा देखिन्छ र यीनीहरुलाई सम्बोधन गरि सुधार गर्नु जरुरी छ ।

तालिका २ : सहायक विषय (क्षेत्र) हरु अनुसार को माकुरेजालो

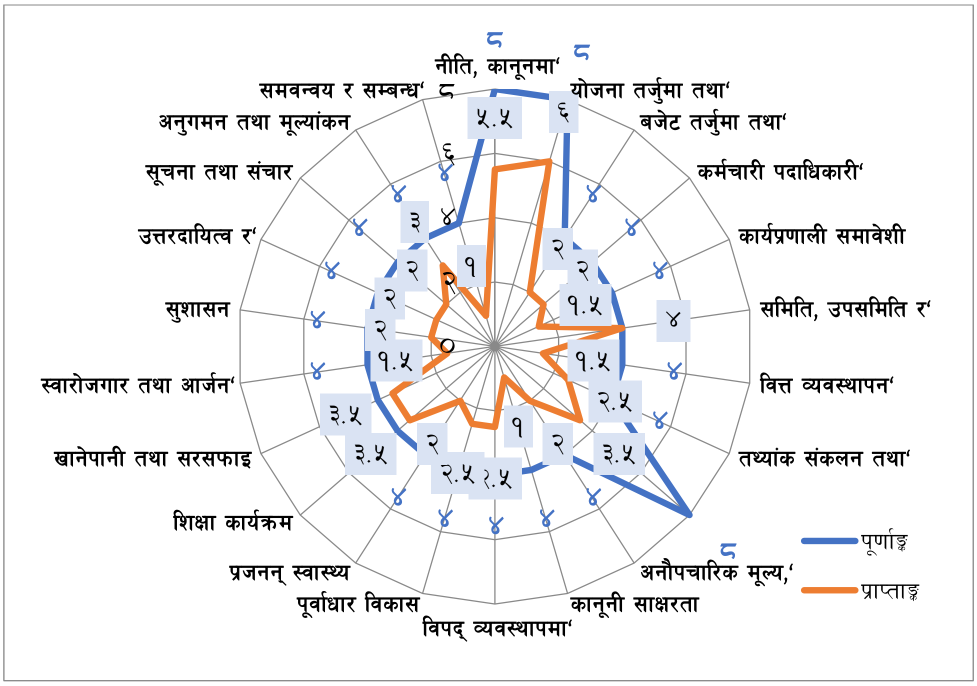

सहायक क्षेत्रहको अवस्था लाई विश्लेषण गर्दा समिति उपसमिति र कार्यदलमा प्रतिनिधित्व उत्कृष्ट रहेको छ । त्यस्तै अन्य ३ वटा साहायक क्षेत्रहरु पनि संतोषजनकनै रहेका छन । अनि यहाँ जम्मा २२ वटा सहायक क्षेत्रहरु मध्ये अन्य साहायक क्षेत्रहरु सन्तोषजनक नै रहेता पनि २ सहायक क्षेत्रहरु (कानुनी साक्षरता र समन्वयन र सम्बन्ध विस्तार) तुलनात्मक रुपमा कमजोर रहेका छन । साथै स्वरोजगार तथा आर्जन र बजार व्यवस्थापन, वित्त व्यवस्थापन, कार्य प्रणाली व्यवस्थापन जस्ता सहायक क्षेत्रहरु पनि कमजोरमै पर्दछन । यसकारण यस्ता कमजोर सुचकहरुलाइ तुरुन्तै सम्बोधन गरि कार्ययोजना सहित अघि बढ्नु पर्ने देखिन्छ । कार्यक्रमले कार्ययोजना निर्माण गर्दा यस्ता सुचकहरुलाई पनि सम्बोधन गरि कार्ययोजना निर्माण गरेको छ ।

तालिका नं. ३ लैंससास परीक्षण प्रमुख क्षेत्रको नतिजा स्तम्भचित्र

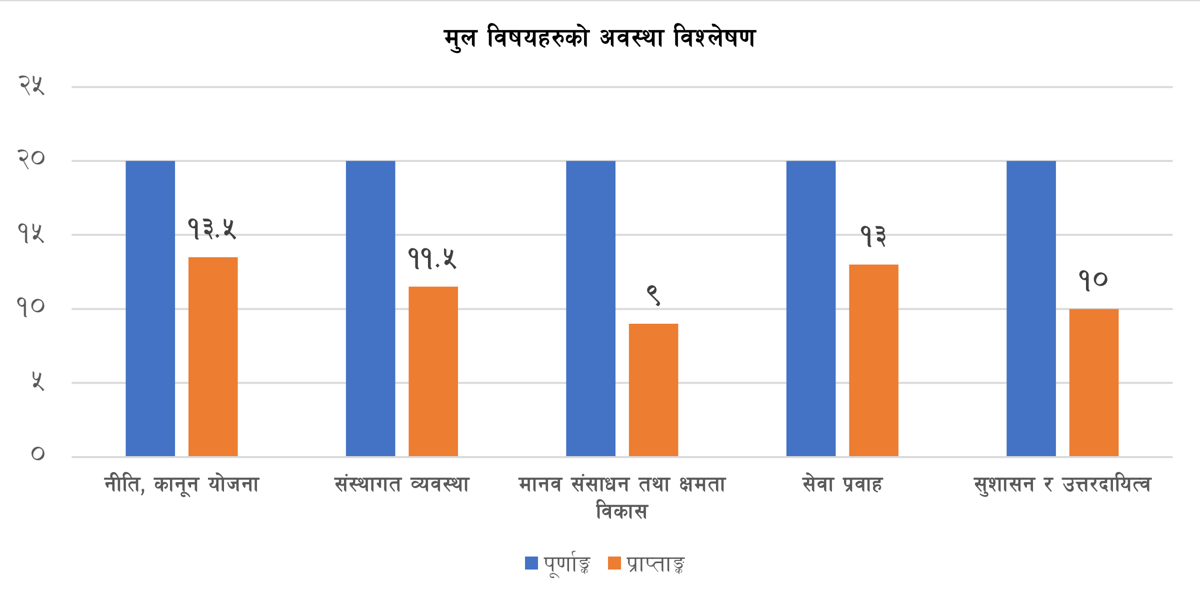

स्तम्भ चित्रमा उल्लेख गरेअनुसार यस घरपझोङ् गाँउपालिकाको मुल विषयहरुको समग्र तथा एकल प्राप्तांक विश्लेषण गर्दा मुख्य विषयहरुको अवस्था सामान्य नजिक रहेको छ २ वटा मुल विषयहरु तुलानात्मक रुपमा औषत भन्दा राम्रो रहेको छ भने बाँकी ३ वटा मुख्य विषयहरु औषतमा रहेको र सुधार गर्नु पर्ने देखिन्छ ।सबै मुल विषयहरु सरदरमा उस्तै अवस्थाका रहेकोले उल्लेख्य विशेष अवस्था देखिदैन, यद्यपि गाँउपालिकामा विद्यमान नीति कानुन योजना लगायत, यावत व्यवस्थाहरुको अवस्था अध्ययन वाट देखिएको अवस्था हरुले मात्रै प्राप्त गरेका अंकहरु गणनामा आएकोले समग्र अवस्था देखिएको छ ।

तालिका नं. ४ लैंससास परीक्षण सहायक क्षेत्रको अवस्था नतिजा स्तम्भचित्र

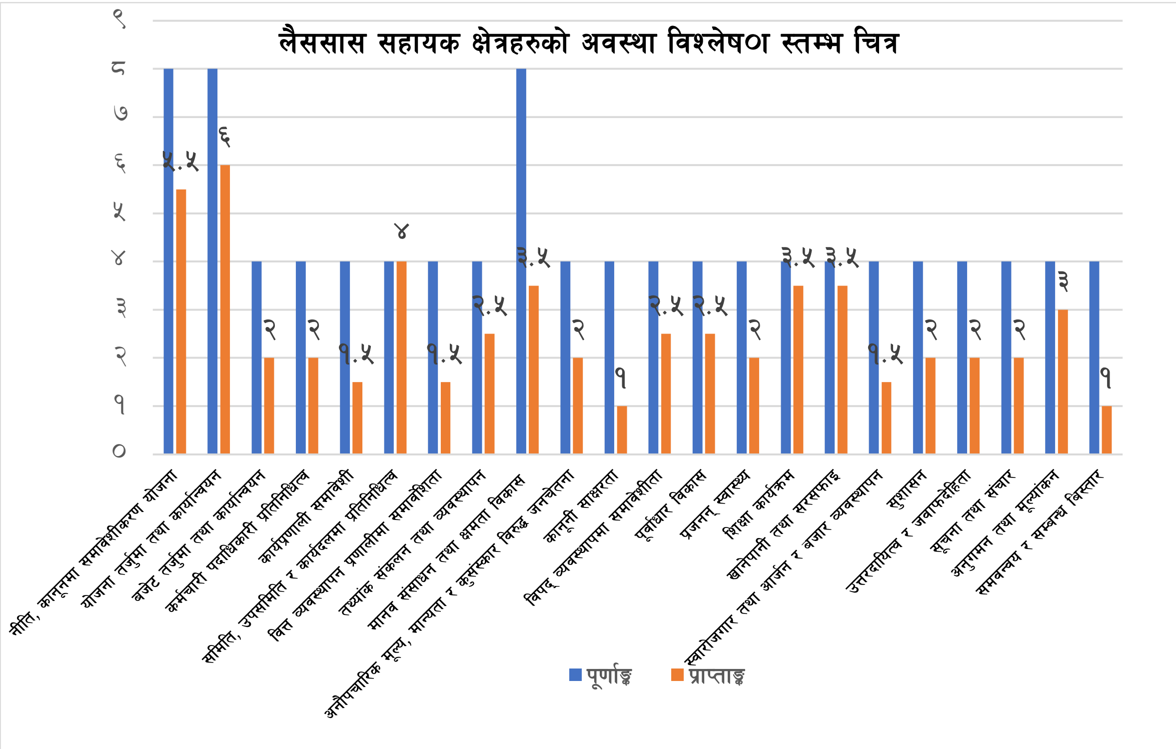

३.४. लैससास परिक्षण पश्चात गाँउपालिकाका लैससासका मुख्य उपलब्धीहरु (Findings)

संक्षेपमा घरपझोङ गाँउपालिकाको लैंगिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण परिक्षणका उपलब्धीहरुलाई मुख्य विषयगत क्षेत्र अनुसारका सुचकहरुको आधारमा प्रस्तुत गर्न खोजिएको छ ।

१. नीति, कानुन र योजना

यस गाँउपालिकामा लैंससास को क्षेत्रमा नीतिगत, कानुनी तथा योजनागत रुपमा विभिन्न स्थानीय कानुन, आवधिक योजना तथा वार्षिक योजनाहरु निर्माण भएका छन् र हुने क्रममा पनि छन् । दस्तावेजहरु निर्माण गर्ने क्रममा लैंगिक, समावेशी, प्रतिनिधिमुलक तथा सबै वर्ग क्षेत्र, लिंग तथा जनसमुदायको सहभागीता र सबै प्रकारका विभेदहरुको अन्त्य गर्ने प्रयासहरु गरिएका छन ।

- कार्यान्वयनमा ल्याएका ऐन, नियम, तथा कार्यविधिमा महिला, किशोरी, बालिकाहरु तथा लक्षित वर्ग लगायतमा हुने सबै प्रकारका विभेदजन्य कार्यहरु अन्त्य गर्ने व्यवस्थाहरु गरिएको ।
- संघीय कानूनले व्यवस्था गरे बमोजिम महिला तथा वञ्चितीमा परेको समुदायमाथि हुने हिँसा र विभेद उपर सुनुवाई हुने प्रबन्ध पनि गरेको पाईयो ।
- योजना सूची लक्षित समूहहरूको सक्रीय सहभागितामा तयार हुने गरेको र उनीहरूले छनौट गरेका योजना प्राथमिकीकरणमा पार्ने गरेको पाईयो ।
- महिला, बालबालिका तथा पिछडिएको वर्ग, क्षेत्र र समुदायलाई प्रत्यक्ष लाभ पुग्ने गरी बजेट विनियोजन गर्ने गरेको ।
- उपभोक्ता समितिहरूमा लक्षित समूहका प्रतिनिधि सहित कम्तिमा ४०% महिलाहरूको सहभागिता भएको ।

२. संस्थागत व्यवस्था

गाउपालिकामा गठन गरिने विभिन्न समिति, उपसमिति, कार्यदलहरु, वित्त व्यवस्थापन, तथ्यांक संकलन लगाएतमा समावेशीकरण गर्ने हेतुले संस्थागत प्रयास गरि केहि उपलब्धि गरेको पाईयो ।

- स्थानीय कर्मचारीहरुको छनौट गर्दा क्षमता अनुसार समानुपातिक र समावेशी प्रतिनिधित्व हुन सक्ने गरि व्यवस्था गरिएको ।
- गठन गर्ने समिति, उपसमिति र कार्यदलहरूमा महिला तथा वञ्चितिकरणमा परेको समुदायबाट महिला र पुरुषको सामान र समावेशी प्रतिनिधित्व हुने व्यवस्था रहेको
- आदिवासी जनजाति, दलित अन्य लक्षित समूहका महिलाहरूको विकास र सशक्तिकरणको लागि बजेटको व्यवस्था भएको ।
- सामाजिक सुरक्षा प्राप्त गर्नेहरुको सुचना अभिलेख व्यवस्थापन गर्न पञ्जीकरण अभिलेख व्यवस्थापन गरेको पाइयो ।

३. मानव संसाधन तथा क्षमता विकास

घरपझोङ गाँउपालिकाले मानव संशाधन तथा क्षमता विकासको सन्दर्भमा पनि केहि मुख्य उपलब्धीहरु प्राप्त गरेको छ । यस मुख्य विषयलाई हेर्दा कार्यपालिकामा जनप्रतिनिधि वा गाँउपालिकामा कार्यरत कर्मचारीहरुको क्षमता विकासलाई लैंससासको दृष्टिकोणले खास महत्व दिएको छ ।

- महिला तथा लक्षित समूहका पदाधिकारीहरूको क्षमता अभिवृद्धिका लागि निर्दिष्ट कार्यक्रमहरू (प्राबिधिक तालिम, क्षमताविकास, नेतृत्व विकास तालिम, भ्रमण) को व्यवस्था गरि सो अनुसारको बजेट विनियोजन गरिएको छ

- विपद व्यवस्थापन कोषको स्थापना तथा सञ्चालन र स्रोत परिचालन गर्दा महिला तथा वञ्चितिकरणमा परेको समुदाय समेतको सहभागितामा निणर्य गर्ने गरेको ।

४. सेवा प्रवाह

यस गाँउपालिकाको सेवा प्रवाह अन्तरगतका विषयवस्तुहरु लाई गाँउपालिकाले प्रदान गर्ने सेवा प्रवाहहरुले राज्यले व्यवस्था गरेका लैंगिक समानता तथा सामाजिक समावेशीताका आम प्रावधानहरुलाई लागु गर्ने प्रयास गरेको छ ।

- परिवार नियोजन, मातृ शिशु कल्याण, विस्तारित खोप, पोषण, जनसंख्या शिक्षा र जनस्वास्थ सम्बन्धी कार्यक्रम लगायत महिलाहरूको स्वास्थ्य सुधार सम्बन्धी कार्यक्रमहरू संचालन गरिएका छन् ।
- विद्यालय जाने उमेरका सबै बालबालिकालाई विद्यालयमा भर्ना गराउने प्रवन्ध मिलाएको ।
- आर्थिक अवस्था कमजोर भएका परिवारका बालिका तथा वञ्चितिकरणमा परेका समूदायका सबै बालबालिकालाई दिवा खाजा, निशुल्क पाठ्यपुस्तक र शैक्षि सामाग्री तथा पोसाक उपलब्ध गराउन छात्रबृत्तिको व्यवस्थागरी निश्पक्ष वितरण हुने प्रवन्ध मिलाएको ।
- विद्यालयमा छात्र र छात्राको लागि छुट्टा छुट्टै शौचालयको व्यवस्था गरेको
- कुहिने र नहुहिने घरायसी फोहोर छुट्याउने व्यवस्था, फोहोर संकलन तथा विसर्जन, घरघरमा भान्छाको फोहोर र पानीबाट करेसा बाली तथा गमला र फुलबारी जस्ता कार्यक्रममा महिला र पुरुषको समान सहभागिता रहेको पाईन्छ ।
- ग्रामीण महिला प्राविधिकहरू (पशु सेवा, कृषि, स्वास्थ्य र पूर्वाधार सम्बन्धी प्राविधिक) र सामाजिक परिचालन तयार गर्दा लैससास मैत्री भएको ।

५. सुशासन तथा उत्तरदायित्व

यस गाँउपालिकाले पनि शासन व्यवस्थालाई बढिभन्दा वढि जनमुखी, जनमैत्री तथा जनता केन्द्रित बनाउने हेतुले यहाँवाट प्रवाह गरिने सेवाहरु तथा र स्वयं पालिकालाई सुशासन तथा उत्तरदायी बनाउने प्रयासहरु गरिरहेको देखिन्छ

- कार्यपालिका तथा सभाबाट नीति, कानून जारी गरी सोही कानून बमोजिम सम्बन्धित अधिकारीबाट निर्णय गरी कामकाज गर्ने गरेको ।
- सार्वजनिक परीक्षण, सामाजिक परीक्षण, सार्वजनिक सुनुवाई, नियमित पत्रकार भेटघाट र सूचनाको सार्वजनिकीरण कार्यक्रममा बञ्चितिकरणमा परेका व्यक्ति तथा समुदायका सदस्यको उपस्थिति हुने गरेको
- नियमितरुपमा समग्र वार्षिक योजना तथा कार्यक्रमको सार्वजनिक गर्ने गरेको छ ।

भाग ४

सबल पक्ष, सुधार गर्नुपर्ने पक्षहरु तथा अवसर र चुनौति

यस गाँउपालिकाको लैंगिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण परिक्षण गर्दा सहभागिहरुको तर्फबाट समुहकार्यमा छलफल मार्फत आएका विचारहरु, अन्तरक्रिया वाट प्राप्त निष्कर्ष तथा पालिकाको उपलब्ध योजना, रणनीति तथा दस्तावेजहरुको आधारमा हेर्दा निम्नाुसारको सबल पक्षहरु, सुधार गर्नुपर्ने पक्षहरु, अवसहरु र चुनौतिहरु रकेहो पाईयो ।

क.सं.	सबल पक्षहरु (Strenths)	सुधार गर्नुपर्ने पक्षहरु (Weakness)	अवसरहरु (Opportunities)	चुनौतिहरु (Threats)
१.	**नीति, कानुन, योजना**			
	• विधायन समितिमा समावेशी रुपमा सदस्य रहेका । • लैंगिक समानता तथा सामाजिक समावेशी सम्बन्धी रणनीति तयार भएको र कार्यपालिकाको वैठकबाट पारित गरेपछि कार्यान्वयनमा आउनेछ । • लैंगिक हिंसा सम्बोधनको लागि लैंगिक हिंसा निवारण कोष स्थापना • सामाजिक सुरक्षा कोष स्थापना गरि कार्यान्वयनमा ल्याएको छ । • न्यायीक समिति स्थापना भई कार्यान्वयनमा रहेको ।	• नीति, कानुन, योजना जारी गर्नु भन्दा अगाडी लैंससासको दृष्टिकोणवाट लेखाजोखा गर्नु पर्ने • स्थानीय र आप्रवासी, श्रमजीवीहरुमाथी समान ज्याला र अविभेदकारी नीति लागु गर्न नीति, कानुन र कार्यविधिहरु बनाउनु पर्ने । • बजेट सिमा निर्धारण गर्दा महिला, बालबालिका तथा लक्षित वर्गको आवश्यकतालाइ ध्यान दिनु पर्ने । • महिला, बालबालिका तथा लक्षित कार्यक्रममा बजेट प्रयाप्त नभएकाले आवश्यकता अनुसार प्रयाप्त बजेट	• लैंससास सम्बन्धी सम्बोधन गर्ने प्रयास लागु हुने । गाउपालिकाको कानुन नीति, तथा योजनाहरु लैंससास मुखी बन्ने र समानता र समावेशी सुनिश्चित हुने । • लैंससास रणनीतिहरु निर्माण हुने र लागु हुने । • नीतिहरु स्थानीय कानुन हरु र सोहि अनुसारका योजनाहरु स्थायीत्व तर्फ उन्मूख हुँदै गईराखेको अवस्था । • लैङ्गिक समानता तथा	• आफ्नै आयश्रोत तथा राजश्वका क्षेत्रहरु आफैमा कम रहेको र पालिकामा बजेट विनियोजन अपुग भएको • समुदाय, वस्ती र खासगरि परम्परागत सामाजिक रितिरिवाज परम्परा, मुल्यमान्यता मा चल्ने सामाजिक संरचनामा पितृसत्तात्मक सोच हावी भएको पाइन्छ । नविन तथा आधुनिक चेतनामा कमि रहेको पाइन्छ । • बहुदलिय प्रतिष्पर्धा गर्नु पर्ने हकमा तोकीएको कोटा वाहेक महिलाहरु लाई

	• आवधिक योजना निर्माण भएको । • वजेटबाट लैंगिक समानता सम्बन्धी कार्यक्रम सञ्चालन गरेको र आगामी आ.व.को लागि पनि विनियोजन गरिएको छ । • उपभोक्ता समितिमा मुख्य कार्यकारी पदमा सहित ४३ प्रतिशत महिला सहभागिता सुनिश्चित भएको छ । • वस्ती स्तरमा बजेट तथा कार्यक्रम तर्जुमा गर्दा लक्षित वर्गलाई समावेश गरि गर्ने गरेको । • समान ज्याला प्रणाली रहेको	विनियोजन गर्ने । • प्रत्येक आ.व.मा लैंससास परिक्षण हुनु पर्ने • हरेक वर्ष लैंससास परिक्षणको लागि वजेट विनियोजन गर्नु पर्दछ । • हरेक नीति, कानून तथा योजना तर्जुमा गर्दा लैससास विश्लेषण गरिनुपर्ने । • दीगो विकासका लक्ष्यहरुको स्थानीयकरण गरिनुपर्ने ।	सामाजिक समावेशीकरणप्रति प्रतिबद्ध रहेकोले दिर्घकालिन योजना बनाएर कार्यान्वयन गर्न सकिने अवस्था । • राजश्वको दायरा अभिबृद्धि गदै लैससासको क्षेत्रमा थप बजेट परिचालन गर्न सक्ने वातावरण रहेको ।	खुला प्रतिष्पर्धामा ल्याउन दलहरु तत्पर नहुनुले पनि निर्णायक तहमा महिलाहरुको पहुँच न्युन हुने गरेको छ • दीगो विकासका लक्ष्यहरुलाई स्थानीयकरण गरि लागु गर्न चुनौतिपुर्ण रहेको ।
२.	**संस्थागत व्यवस्था**			
	• महिला लगायत जातजाति तथा समुदायलाई सेवा प्रदान गर्दा सम्बन्धित लक्षित बर्ग वा समुदायका भाषा, संस्कृति र रहन सहन बुझ्केको कर्मचारीको व्यवस्था गर्ने गरेको छ । • समिति, उपसमिति र कार्यदलहरूमा महिला तथा विभेदीकरणमा परेको समुदायबाट महिला र पुरुषको समावेशीता रहेको छ । • विभिन्न समिति उपसमितिमा महिला र बञ्चीतीकरणमा परेको समुदायको प्रतिनिधित्व रहेको छ र निर्णय प्रकृयामा सक्रिय रुपमा भाग लिने	• निर्णायक तहमा महिलाहरूको समान रुपमा प्रतिनिधित्व गर्नुपर्ने । • कार्यालयमा हुने कुनै पनि प्रकारको दुर्व्यवहार, भेदभाव, महिला हिंसा नियन्त्रणको लागि आचार संहिता बनाइ लागु गर्नु पर्ने । • लैङ्गिक डेस्कको स्थापना गरि सञ्चालनको लागि आवश्यकता अनुसार बजेट व्यवस्था गर्नुपर्ने । • समावेशी सूचना प्रणाली व्यवस्थापन गर्न र कम्प्युटरकृत लेखा प्रणालीको लागि बजेट व्यवस्था गर्नु पर्ने • खण्डिकृत सूचना, तथ्याङ्कको प्रयोग	• स्थानीय स्वायत्त शासन ऐन अनुसार बजेट विनियोजन गर्ने विधि कार्यविधिहरु लागु हुन्छन । • अनुगमनमा सबैको समावेशीता हुने भएकोले लैससास मैत्री कार्यक्रम हुने • सुशासन तथा कार्यक्षमता अभिबृद्धि गर्न सकिने गरि संवैधानिक व्यवस्था भएको • लैससासको क्षेत्रमा नीति, कानून, योजना तथा कार्यक्रमहरु कार्यान्वयन गरि	• लक्षित समुदाय, वर्ग, र लिङ्गको चेतनास्तरमा अभिबृद्धि नभएसम्म लैंङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण हासिल गर्ने कार्य चुनौतिपुर्ण रहेको । • संस्थागत व्यवस्था अनुरुपनै विभिन्न समिती उप समिति, संरचनात्मक व्यवस्थाहरु को प्रावधान गरेर गठन गरिएता पनि औपचारीकतामा मात्रै सिमित हुने गरेको । ठोस परिणाम मुखि रुपमा कार्यान्वयनमा नआएको । • कर्मचारी तथा पदाधिकारीहरुको समावेशीताको लागि गरिएका

	गरेका छन । • कार्यक्रमहरूको अनुगमन र समीक्षा सम्बन्धी कार्यमा माहिला र वञ्चितीकरणमा परेकाको प्रतिनिधित्व हुनेगरि विश्लेषण गरिन्छ । • पार्श्वचित्रमा खण्डिकृत तथ्यांकको प्रयोग गरी योजना तर्जुमा गरेको छ । • सबै जातजाति, लिंङ्ग, तथा वञ्चितिकरणमा परेको समुदायलाई अग्रभागमा रहनेगरि सकारात्मक विभेदको नीति लागु गरेको छ । • सामाजिक शाखामा महिला तथा वालवालिका इकाइ स्थापना गरि लैससासको अभिबृद्धि गरिरहेको • पञ्जिकरणको अभिलेख र तथ्याङ्क नियमित रुपमा अद्यावधिक हुने गरेको ।	तथा व्यवस्था गर्नुपर्ने । • बेरोजगार तथा गरिबको पहिचान गरि नक्साङ्कन गर्नुपर्ने । • खण्डिकृत तथ्याङ्क सहितको गाँउ प्रोफाईल तयार र अध्यावधि गर्नु पर्ने • महिला कर्मचारीको समानुपातिक प्रतिनिधित्व हुने गरि कार्यविधी संशोधन गरिनु पर्ने । • जनप्रतिनिधीहरु तथा कर्मचारीहरुलाई क्षमता अभिबृद्धिको अवसर प्रदान गर्न नीति तथा रणनीतिहरु तयार गरिनुपर्ने • लैंङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण कार्यान्वयन समितिको गठन गरिनु पर्ने । • नीति, कानुन, योजना तथा अन्य दस्तावेजहरु र कार्यक्रमहरु समावेशी भए नभएको निरिक्षण र अनुगमन गरि प्रतिवेदन तयार गरिनु पर्ने ।	लैससास सुचचांक लाई सुधार गर्न सकिने अवस्था रहेको ।	प्रावधानहरुलाई पुर्ण कार्यान्वयन गर्न कठिनाई । • भौगोलिक विकटताले गर्दा महिलाको उपस्थितिमा कमि
३.	**मानव संसाधन तथा क्षमता विकास**			
	• महिला तथा लक्षित समूहको पदाधिकारीको क्षमता अभिवृीका लागि निर्दिष्ट कार्यक्रमहरूमा बजेट विनियोजन भइ कार्यक्रम सञ्चालन भएको । • महिला विरुद्ध हुने सबै प्रकारका	• महिला र लक्षित सामुदायको लागि लोक सेवा आयोग पूर्ण तयारी कक्षा सञ्चालन कार्यक्रम राख्नु पर्ने । • बेइजिङ घोषणा पत्रले समेटेको बार्हवटा प्रतिवद्धताका सम्बन्धमा निर्वाचित जनप्रतिधि तथा कर्मचारीलाई सो	• कर्मचारी तथा पदाधीकारीहरुको क्षमता विकास भई महिला तथा लक्षित बर्गको दक्षजनशक्तिको रुपमा	• गाँउपालिको आर्थिक श्रोतहरुको कमि हुनु । • गाउपालिकामा मानव संसाधनको रुपमा तथा क्षमता अधिवृद्धि गर्न दिर्घकालिन कार्यनीति कार्यान्वयन गर्न कठिनाई ।

	हिंसा निवारण गर्ने कार्यक्रमका लागि बजेट विनियोजन भई कार्यक्रमहरु सञ्चालन भइरहेको • विपद् व्यवस्थापन कोषको स्थापना तथा सञ्चालन र स्रोत परिचालन गर्दा महिला तथा लक्षित बर्ग तथा समुदायको प्रत्यक्ष सहभागितामा निर्णय हुने गरेको । • महिला लक्षित क्षमता अभिवृद्धिका कार्यक्रमहरु प्रभावकारी रुपमा कार्यान्वयन भईरहेको । • उपलब्ध श्रोत साधनहरुको माध्यमबाट विद्यमान कर्मचारीहरु तथा जनप्रतिनिधिहरुको ज्ञान, सीप तथा क्षमता अभिवृद्धिमा ध्यान दिईएको । • स्थानीय स्तरबाट गरिने कर्मचारी पदपुर्तिमा प्रयाप्त रुपमा स्थानीय, महिला, तथा सिमान्तकृत र समावेशीकरणमा यथेष्ट ध्यान दिईएको ।	सम्बन्धि अभिमुखिकरण गर्नुपर्ने । • महिला हिंसा विरुद्ध शून्य सहनशीलताको नीति लागु गरि कार्यान्वयनमा ल्याउनु पर्ने छ । • समाजमा रहेका विभिन्न सामाजिक कुरीति हटाउन कार्यक्रम तथा अभियान सञ्चालन गर्नु पर्ने छ । • कानुनी साक्षरता सम्बन्धि अभिमुखिकरण गर्नुपर्ने • निर्वाचित जनप्रतिधि तथा कर्मचारीहरुलाई क्षमता विकास सम्वन्धी तालिम दिईनु पर्ने । • लैङ्गिक समानता तथा समावेशी विकासको लागि नीति, नियम, कार्यविधी बनाई पूर्णरुपमा कार्यान्वयन गरिनुपर्ने । • मानव संसाधन शाखाको ब्यवस्था गरि कर्मचारीहरुको ब्यवस्था गरिनु पर्ने । • प्रचलित ऐन नियमहरुको पुर्णरुपमा कार्यान्वयन गरिनु पर्ने ।	उत्पादन हुने । • स्थानीय तथा पिछडिएका जनताहरु क्षमतावान हुने र लोकसेवा आयोगका परिक्षाहरुमा प्रतिष्पर्धि भई उत्पादन हुने • गाँउपालिका आँफैले नै सेवा प्रवाहालाई प्रभावकारी बनाउन उपलब्ध श्रोतहरुको परिचालन तथा अनुगमन मूल्यांकन गर्न सकिने अवस्था । • लैङ्गिक समानता र समावेशी समाजको निर्माण गर्न सकिने । • गाँउपालिकाभित्र गठन हुने विभिन्न समितीहरुलाई बढि समावेशी बनाउन सकिने	• दुर्गम भौगोलिक अवस्था पनि यस गाँउपालिकाको मुख्य चुनौतिको रुपमा लिन सकिन्छ । • स्थानीय रुपमा आर्थिक, मानवीय तथा प्राविधीक स्रोत साधनको अभाव । • आदिम संस्कृति, धार्मिक मुल्यमान्यता, रितिरिवाज, परम्परागत कतिपय जिवन पद्धति र पितृसत्तात्मक सोच अरु प्रमुख चुनौती रहेको छन । • सामाजिक मुल्य मान्यता
४.	**सेवा प्रवा**			
	• सबै समुदाय, जातजातीका लागि परिवार नियोजन, मातृ शिशु कल्याण विस्तारित खोप पोषण कार्यक्रम सञ्चालनमा रहेको ।	• गाउपालिका भित्र निर्माण हुने सार्वजनिक भवन निर्माण गर्दा भवन निर्माण संहिता अनुसार बाल मैत्री, अपाङ्ग मैत्री को लागि स्वीकृत दिने ।	• स्थानीय आवश्यकता अनुसारको सेवा प्रवाहको लागि कार्यक्रम निर्माण र कार्यान्वयन गर्न प्रतिवद्ध	•आर्थिक श्रोतको कमिले गर्दा सेवा प्रवाहमा प्रमुख चुनौतीको भएको • सेवा प्रवाह लाई नीतिगत रुपमा व्यवस्थापन गर्न चुनौती पनि रहेको छ

	• सबै वस्तीहरुमा सबै बालबालिकाहरूको विद्यालयमा भर्ना भएका र नियमित औपचारीक शिक्षामा संलग्न भएका छन । • आर्थिक अवस्था कमजोर भएका परिवारका बालबालिका तथा लक्षित समुदायमा सबै बालबालिकालाई खाजा, पाठ्य पुस्तक, शैक्षिक सामग्री तथा पोसाक र छात्रवृत्तिको व्यवस्था गरिएको छ • फोहोर मैलाको पूर्ण व्यवस्थापनको प्रयासहरु गरिएको छ । • गाँउपालिका मार्फत निर्माणहुने भवन तथा संरचनाहरु निर्माण गर्दा अपांगमैत्री /बाल मैत्री, लैङ्गिकमैत्री हुनुपर्ने नीतिगत व्यवस्था रहेको । • भवन निर्माण आचार संहिता लागु भए अनुसार बनेका नयाँ सार्वजनिक भवनहरु अपांगमैत्री /बाल मैत्री, लैङ्गिकमैत्री रहेका । • सहभागितात्मक योजना निर्माण प्रक्रिया रहेको । • आफ्नो क्षेत्र भित्रका विद्दालय जाने उमेर समुहका सबै वालवालिकालाई विद्दालयमा भर्ना गर्ने प्रवन्ध मिलाएको ।	• स्तनपान कक्षको व्यवस्थापन हुनुपर्ने • गाँउपालिकामा अनिवार्य रूपमा विपन्न घर परिवार लगायतका लक्षित समूहको स्वास्थ्य बिमा गर्नुपर्ने । • अभिभावक शिक्षा, प्रौढ तथा किशोरी कक्षा कार्यक्रम सञ्चालन गर्नुपर्ने। • स्वरोजगार तथा वैदेशिक रोजगारी जाने महिला तथा लक्षित समूहको क्षमता विकासको कार्यक्रम सञ्चालन गर्नुपर्ने । • पालिकाले आवश्यक सेवा प्रदान गर्दा लैंगिक, सामाजिक तथा समावेशीकरणको हिसाबले लक्षित वर्ग, क्षेत्र, समुदायलाई अझै समेट्नु पर्ने । • प्रजनन स्वास्थ्य कार्यहरुमा लैंगिक समानता तथा पुरुष भुमिका पनि जानकारी गराउनु पर्ने । • योजना तर्जुमा गर्दा बेरोजगारी तथा गरिबीको नक्शांकन गरेर उनीहरुलाई स्वरोजगार तथा आयमुलक र सीपमुलक कार्यक्रमहरु, बजेट समावेश गरि कार्यान्वयनमा ल्याउनु पर्ने ।	रहेको । • नीतिगत तथा कानूनी व्यवस्था भईसकेकोले लैससास कार्यन्वयन हुन सक्ने । • सिमान्तकृत, लोपोन्मुख, दलित तथा पछाडी पारिएको समुदायहरुको लागि अवसर भएको । • महिलालाई आफ्नो शारीरिक गोपनीयता तथा प्रजनन स्वास्थ्य सम्बन्धी जानकारी तथा सेवा सुविधा लिन पाउने अवस्था हुने छ । • विपन्न बर्गहरूलाई सुलभ रूपमा स्वास्थ्य उपचार सेवा उपलब्ध हुने वातावरण छ • बालवालिका तथा अपाङ्ग लक्षित समूहहरूलाई सेवा प्रवाह र ग्रहण गर्न सजिलो वातावरण वन्ने ।	। • स्वास्थ्य बिमा सञ्चालनमा विमा शिक्षाको आवश्यकता पनि मुख्य चुनौती हो • गाँउपालिकाले प्रवाह गर्ने सेवाहरुमा लैससास सम्बन्धी दृष्टिकोण वाट सेवा प्रदान गर्ने परिपाटी कम प्राथमिकता पर्ने गरेको • लैससास सम्वन्धि व्यवहारिक अभ्यास कम भएको । • विभिन्न सेवा तथा कार्यक्रमहरुका विचमा समन्वय र सहकार्यमा चुनौति रहेको ।

	• प्रजनन स्वास्थ्य, खानेपानी तथा सरसफाईको सेवाहरुमा पनि गुणस्तरीय सेवा प्रवाह गरिरहेको छ ।			
५.	**सुशासन तथा उत्तरदायित्व**			
	• गाँउपालिकामा गाउँ सभा र कार्यपालिकाको बैठकबाट निर्णय गरेर मात्र कार्यक्रमहरू कार्यान्वयन गरिने अभ्यास गरिन्छ • यस गाँउपालिकाले पारदर्शिताको लागि वार्षिक योजना तथा कार्यक्रमको बजेट सरोकारवालले थाहा पाउने गरि सार्वजनिक गरेको छ । • गाँउपालिकाले संघ र प्रदेश सरकारले तय गरेको नीति तथा कार्यक्रमहरूको सञ्चालन प्रावधान अनुसार कार्यान्वयनमा समन्वय र सहजिकरण गरेको छ । • गाउपालिकाले स्थानीय सरकारको अधिकार क्षेत्रभित्र रहि आवश्यक कानूनहरुको निर्माण गर्ने र लागु गर्ने गरेको छ । • घरपझोङ् गाँउपालिकाका कामकारवाहीहरुको सम्वन्धमा समिक्षा गोष्ठी, सार्वजनिक सुनुवाई, सामाजिक	• लैङ्गिक समनता तथा समावेशी विकासको लागी विभिन्न सरोकार वाला निर्णयहरू बिच सञ्जाल निर्माण गरि क्षमता विकास गर्नु पर्ने । • बेइजिङ घोषणा पत्रका बार्हवटा प्रतिवद्धताहरु क्षेत्रमा बजेट सहित कार्यक्रम व्यवस्थापन गर्नु पर्ने । • नियमित सार्वजनिक सुनुवाइ, सार्वजनिक तथा सामाजिक प्रशिक्षण गर्न र कार्यक्रममा उठेका प्रश्न उपाय मौखिक रुपमा चित नबुझेमा लिखित रुपमा सूचना उपलब्ध गराउने । • स्थानीय तहबाट सञ्चालित कार्यक्रम बाट लक्षित बर्गलाई तथा समुदायलाई समेट्न गरि कार्यक्रम तय गर्ने । •नीति, कानून, तथा योजना कार्यान्वयन गर्दा लक्षित समुदायको गुणात्मक सहभागितमा सुधार गरिनु पर्ने । • सार्वजनिक सुनुवाई तथा सार्वजनिक परिक्षणका औजारहरुको प्रयोग गरी सामाजिक जवाफदेहिता अभिबृद्धि गनुपर्ने	• वार्षिक योजना तथा कार्यक्रम सो को बजेट सरोकारवालले थाहा पाउँदा अपनत्वको अनुभुति हुने • संघ र प्रदेश सरकारले तय गरेको नीति कार्यान्वयनमा समन्वय गर्दा कार्यक्रमहरू प्रभावकारी हुने • लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण सम्वन्धी अति आवश्यक नीति तथा कानूनहरुको तर्जुमा गरि लागु गरिन सक्ने अवस्था रहेको । • सुशासन तथा सामाजिक जवाफदेहिताका औजारहरुको नियमित प्रयोग गदै शासन प्रक्रियालाई अझ बढि समावेशी बनाउन सकिने । • बढि पारदर्शि तथा	• सुशासन तथा उत्तरदायित्व भन्ने विषय आफैमा वृहद र व्यापक छ । जसले गर्दा यो निरपेक्ष रुपमा प्राप्तहुन निकै कठिन छ भने यसका अवयवहरुको उचित रुपमा लागु हुन पनि चुनौति नै रहेको छ । • लक्षित वर्गभित्रका पनि कमजोर वर्गले स्थानीय शासन प्रक्रियाका अवसरहरुबाट लाभ लिन सक्ने अवसर सुनिश्चित । • लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण सम्बन्धी कार्यान्वयन पक्षहरु कमजोर रहेको । • लक्षित वर्गहरुका विभिन्न संजालहरुमा विभिन्न राजनीतिक दलहरुको प्रभाव परि पुर्वाग्रहको कारणबाट लक्ष्यप्राप्तीमा असहजता हुन सक्ने । • बजेटको (सीमितता) रहेकोले विकास कार्यक्रमको तुलनामा लैंससास प्राथमिकतामा नपर्ने । • दरबन्दी अनुसारको प्रयाप्त विषयगत

	परिक्षण गर्ने गरेको । यस्ता सार्वजनीकीकरण गर्दा लक्षित वर्गहरुको सहभागिता सुनिश्चित गरेको । • गउपालिकाको काम कारवाहीहरुमा पारदर्शिता कायम गर्ने उद्देश्यले वार्षिक बजेट, कार्यक्रम तथा विभिन्न सूचनाहरु वेभसाईट मार्फत सार्वजनिक गरि नागरिकहरुको पहुँचमा पुर्याउने प्रयास गरिएको । • सुशासन तथा शासन व्यवस्थामा समानता तथा समावेशीकरणको प्रत्याभुति हुनेगरि महिला तथा पिछडिएको वर्ग, समुदायको सहभागिताका साथै निर्णायक भूमिका पनि रहेको • हरेक आ.व. मा वार्षिक समिक्षा भई पालिका स्तरको वार्षिक प्रतिवेदन उपर छलफल हुने प्रकाशन तथा दस्तावेजीकरण गर्ने गरेको ।	• लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण सम्वन्धमा भएका राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय व्यवस्थाहरुको बारेमा सबै सरोकारवालाहरुलाई जानकारी प्रवाह गर्नु पर्ने । • संयुक्त राष्ट्रसंघीय सुरक्षा परिषदबाट पारित प्रस्ताव नं. हरू कार्यान्वयनको व्यवस्था गर्नु पर्ने । साथै वेइजिङ घोषणपत्रका बाह्रवटा प्रतिवद्धताहरुका क्षेत्रमा कार्यक्रम गर्ने । • नागरीक वडापत्र वनाएर स्पष्ट देखिने स्थानमा राख्ने । • लैससासका सरोकारवाला निकायहरुविचमा सञ्जाल बनी कार्यगत छलफल तथा विकासको लागि नियमित कार्य हुनु पर्ने ।	नागरिकको सेवाउन्मुख कार्यप्रणाली स्थापना गर्न सकिने । • जनप्रतिनिधी तथा कर्मचारीहरु आफ्नो जिम्मेवारीका साथसाथै लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण प्रति प्रतिवद्ध रहेका । • सुशासन, उत्तरदायीत्व को लागि गाउपालिकामा कानुन, ऐन, नियमावली, कार्यविधि निर्माण भएकोले सुशासनको प्रत्याभुति हुने सम्भावना रहेको। • सुशासन र उत्तरदायित्व बारेमा प्रचार प्रसार र जनचेतना अभिबृद्धि भैरहेकोले पिछडीएको जनसमुदाय तथा लक्षित समुहहरुको सहभागितामुलक प्रतिनिधित्व हुने अवसर रहेको।	विज्ञ जनशक्तिको अभाव तथा स्थानीय तहहरुको आन्तरीक श्रोतको व्यवस्थापन गर्न कठिनाई । • लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण सम्बन्धित प्रावधानहरुलाई सबै कार्यक्रमहरुमा मुलप्रवाहीकरण नगरिएको अवस्था ।

भाग ५

५.१. लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशी विकास कार्ययोजना

यस गाँउपालिकाको लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण परिक्षण गर्ने सन्दर्भमा गाँउपालिकाको सवल पक्ष तथा सुधार्नु पर्ने पक्षलाइ विश्लेषण गर्दा प्राप्त भएको सुझाव ५ वटै क्षेत्रको आधारमा गाँउपालिकाले आगामि दिनमा लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरणको मुद्दालाइ पुर्ण कार्यान्वयन गर्नको लागि निम्न बमोजिम कार्य योजना तयार पारेको छ जुन निम्न बमोजिम प्रस्तुत गरिएको छ ।लैंससास परिक्षणका क्रममा गाँउपालिका अध्यक्ष, उपाध्यक्ष, प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत, वडा अध्यक्षहरु, कार्यपालिका सदस्यहरु, कर्मचारीहरु तथा परामर्शदाताहरु सहितको सक्रिय सहभागितामा व्यापक छलफल, समुह कार्य, मस्तिष्क मन्थन गरि प्रस्तुति र पृष्ठपोषण सहित यस कार्ययोजना लाई मुर्तरुप दिईएको छ । यस कार्ययोजनालाई समिक्षा गरि गाँउ कार्यपालिकाको सभावाट पारित गरि यस योजनालाई कार्यान्वयन गर्नु पर्दछ ।

घरपझोङ गाँउपालिकाको लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशी बिकास कार्ययोजना २०७९/८०

मूल शीर्षक नं.		अवस्था सुधारका लागि आवश्यक कियाकलाप	कियाकलाप संचालन गर्ने जिम्मेवारी			समायावधि	थप दायित्व पर्ने/नपर्ने	
पूर्णाङ्ग	प्राप्ताङ्ग		पहलकर्ता	निर्णयकर्ता	कार्यान्वयनकर्ता		पर्ने	नपर्ने
१. नीति,कानुन योजना								

१	०.५	१.१.२ नीति र योजनामा लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशी विकास (स्थानीय कानून, नीति, आवधिक र वार्षिक योजनामा भएका नीतिहरू) सम्बन्धी विषयहरू समावेश गर्ने ।	लैससास समिति	कार्यपालिका	गाँउपालिका	आ.व. २०७९/८० मसान्त सम्म	पर्ने	
१	०	१.१.४ लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण निर्देशिका परिमार्जन गर्ने ।	लैससास समिति	कार्यपालिका	सामाजिक विकास शाखा	२०७९/८० सम्म	पर्ने	
	०.५	१.१.५.ऐन, नियम, तथा कार्यविधिमा महिला तथा बञ्चितिमा परेको समुदाय अर्थात् लक्षित वर्गमा हुने सबै प्रकारका विभेदजन्य कार्यहरू रोक्न पर्याप्त प्रावधान व्यवस्था गर्ने ।	लैससास समिति	कार्यपालिका	योजना । सामाजिक विकास शाखा	आ.व. २०७९/०८०		नपर्ने
	०.५	१.१.८ रैथाने र आप्रवासी कामदार तथा श्रमजीवी उपर हुने विभेद रोक्न सबैलाइ सचेत गराउने ।	लैससास समिति	कार्यपालिका	प्राविधिक र योजना शाखा	आ.व. २०७९/०८०		नपर्ने
१	०.५	१.२.४ योजना तर्जुमा गर्दा महिला तथा बञ्चितिकरणमा परेका समूहहरूको व्यवहारिक र रणनीतिक आवश्यकता पहिचान र परिपूर्ति गर्ने विषयमा छलफल गर्ने	लैससास समिति	कार्यपालिका	योजना शाखा	आ.व. २०७९/०८०		नपर्ने
१	०	१.२.६ दीगो विकासका लक्ष्यहरू विशेष गरेर लक्ष्य ५ लैङ्गिक समानता प्राप्त गर्ने विषयलाई स्थानीकरण गरी सो अनुसारको बजेट विनियोजन गरि कार्यान्वयन गर्ने	लैससास समिति	कार्यपालिका	योजना । सामाजिक विकास शाखा	आ.व. २०७९/०८०	पर्ने	
१	०.५	१.३.१ बजेट तथा कार्यक्रम तर्जुमा गर्नुभन्दा अघि समुदायका महिला, बालबालिका, अपाङ्ग, जनजाति, मधेशी, मुश्लिम, पिछडावर्ग र दलित	लैससास	कार्यपालिका	सामाजिक	आ.व.		नपर्ने

		लगायतका सबै जातजाति र विपन्न वर्गका समूहहरूसँग बसेर समस्या केलाउने (विश्लेषयण) गर्ने	समिति		विकास शाखा	२०८०/०८१		
१	०	१.३.२ क्षमता विकास योजनामा लैङ्गिक उत्तरदायी तथा सामाजिक समावेशी बजेट निर्माण गर्ने तथा सुधार गर्न क्षमता विकास कार्ययोजना कार्यान्वयनका लागि पर्याप्त बजेट तथा कार्यक्रम बार्षिक योजनामा समावेश गर्ने ।	लैससास समिति	कार्यपालिका	योजना, आर्थिक, सामाजिक विकास शाखा	आ.व. २०८०/०८१	पर्ने	
२. संस्थागत व्यवस्था								
१	०.५	२.१.१ निर्णायक तहमा (कर्मचारी । पदाधिकारी) महिलाहरूको समान रूपमा (५०।५० प्रतिशत) प्रतिनिधित्व सुनिश्चित गर्ने ।	लैससास समिति	कार्यपालिका	गाँउपालिका		पर्ने	
१	०	२.१.३ महिला तथा विशेष समुदायलाई सेवा प्रदान गर्दा सम्बन्धित समुदायको भाषा, संस्कृति र रहन-सहन बुझ्केको कर्मचारी वा जनप्रतिनिधि समेत समावेश गरेको कार्यटोली वा शाखा मार्फत दिने ।	लैससास	कार्यपालिका	गाँउपालिका	२०८०/०८१ आव सम्म	पर्ने	
१	०.५	२.१.४ जनप्रतिनिधिहरू तथा कर्मचारीहरूलाई क्षमता अभिबृद्धिको अवसर प्रदान गर्दा सबैलाई समान अवसर हुने गरी र महिला तथा वञ्चितिकरणमा परेको समुदायलाई अग्रभाग प्राप्त हुने गरी सकारात्मक विभेदको नीति लिने ।	लैससास	कार्यपालिका	गाँउपालिका	आ व २०७९।०८०		नपर्ने
१	०.५	२.२.१. महिला र पुरुषबीचको असमानता हटाउन तथा सामाजिक समावेशीकरण बढाउनको लागि निश्चित कार्यनीति बनाउने ।	लैससास समिति	कार्यपालिका	गाँउपालिका	आ व २०७९।०८०		नपर्ने

१	०.५	२.२.२. लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण कार्यान्वयन समितिको व्यवस्था कार्यशर्त र जिम्मेवारी किटान सहित गर्ने ।	लैससास समिति	कार्यपालिका	सामाजिक विकास शाखा			नपर्ने
१	०	२.२.३ गाँउपालिका तथा कार्यक्षेत्रमा हुने लैङ्गिक हिंसा, यौनजन्य हिंसा रोकथाम तथा नियन्त्रणका लागि आचार संहिता बनाएर डिस्प्ले गरि लागु गर्ने ।	लैससास समिति	कार्यपालिका	सामाजिक विकास शाखा	२०७९ माघ मसान्त सम्म		नपर्ने
१	०.५	२.४.२ आदिवासी जनजाति, दलित अन्य लक्षित समूहका महिलाहरूको विकास र सशक्तिकरणको लागि बजेटको व्यवस्था गरि उनीहरूको आवश्यकता अनुसार कार्यक्रम तर्जुमा गराउने ।	लैससास समिति	कार्यपालिका	आर्थिक, योजना, सामाजिक विकास शाखा	आ व २०७९।०८०	पर्ने	
१	०	२.४.३ लैङ्गिक डेस्कको व्यवस्था गरि, आवश्यक मानवीय श्रोतहरूका लागि बजेटको व्यवस्था गर्ने	लैससास समिति	कार्यपालिका	सामाजिक विकास शाखा	२०७९ माघ मसान्त सम्म		नपर्ने
१	०	२.४.४ समावेशी सूचना प्रणाली व्यवस्थापन गर्न बजेटको व्यवस्था गर्ने ।	लैससास समिति	कार्यपालिका	आर्थिक र योजना शाखा	आ व २०७९।०८०	पर्ने	
१	०.५	२.५.१ खण्डिकृत सूचना । तथ्याङ्क संकलन तथा अध्यावधिक गर्ने । (लिङ्ग, उमेर, जात, र आर्थिक स्थिति आदि) (गाऊँ । नगर प्रोफाईल) समेत तयार गर्ने ।	लैससास समिति	कार्यपालिका	सामाजिक, आर्थिक र योजना शाखा	आ व २०७९।०८०	पर्ने	
१	०.५	२.५.२ आधारभूत सूचना । तथ्याङ्क संकलन गर्दा बेरोजगार तथा गरिबको पहिचान गरी छुट्टाछुट्टै नक्साङ्कन गर्ने (गाऊँ । नगर प्रोफाइल)	लैससास समिति	कार्यपालिका	सामाजिक, आर्थिक र	आ व २०७९।०८०	पर्ने	

		समेत तयार गर्ने ।			योजना शाखा			
१	०.५	२.५.३ पार्श्वचित्रमा आधारित खण्डकीकृत तथ्यांक र सूचनालाई आधार मानि स्थानीय विकास योजना तर्जुमा गर्ने ।	लैससास समिति	कार्यपालिका	सामाजिक विकास शाखा	आ व २०७९।०८०		नपर्ने
३. मानव शंसाधन तथा क्षमता विकास								
१	०.५	३.१.१ लैङ्गिक समानता तथा समावेशी विकासको लागि क्षमता विकास कार्य योजना तयार गर्ने र छुट्टै शिर्षकमा बजेट विनियोजन गर्ने	लैससास समिति	कार्यपालिका	आर्थिक, योजना र सामाजिक विकास शाखा	आ व २०७९।०८०	पर्ने	
१	०.५	३.१.२ निर्वाचित जनप्रतिनिधि तथा कर्मचारीहरूको लैङ्गिक समानता तथा समावेशी विकास, लैङ्गिक हिंशा सम्बन्धी तालिम गराउने ।	लैससास समिति	कार्यपालिका	सामाजिक विकास शाखा	आ व २०७९।०८०	पर्ने	
१	०.५	३.१.३ तालिमका विषय वस्तुको प्रस्तुतीकरणमा लैङ्गिक सम्बेदनशील भाषाको प्रयोग र महिलाको आवश्यकता समेटिएको र तालिमको गुणस्तर, सेवा सुविधा सम्बन्धमा पृष्ठपोषण लिने अभ्यास गर्ने	लैससास समिति	कार्यपालिका	योजना र सामाजिक विकास शाखा	आ व २०७९।०८०		नपर्ने
१	०.५	३.१.५ लैंङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशी सम्बन्धी तालिम दिन तथा कार्यक्रमलाई कार्यान्वयन गर्न सक्ने यथेष्ट मानवीय श्रोत तयार गर्ने ।	लैससास समिति	कार्यपालिका	सामाजिक विकास शाखा	आ व २०७९।०८०	पर्ने	

१	०	३.१.७ महिला तथा बञ्चितिकरणमा परेका समुदाय वा व्यक्ति, अपाङ्गता भएका व्यक्ति, सहिद वा बेपत्ता परिवारका सहस्यहरुलाई लक्षित गरी लोकसेवा आयोग तयारी कक्षा संचालनका लागि बजेट व्यवस्थापन गर्ने ।	लैससास समिति	कार्यपालिका	प्रशासन शाखा, योजना शाखा	आ व २०७९।०८०	पर्ने	
१	०	३.१.८ निर्वाचित जनप्रतिनिधि तथा कर्मचारीहरुका लागि बेइजिङ्ग घोषणापत्र, दिगो विकास लक्ष्य र CEDAW, सम्बन्धि तीन दिने तालिम संचालन गर्ने ।	लैससास समिति	कार्यपालिका	प्रशासन शाखा, सामाजिक विकास शाखा	आ व २०७९।०८०		नपर्ने
१	०	३.२.४. समाजमा रहेका कुसंस्कार जस्तै जातिगत छुवाछुत, बालविवाह, बहु विवाह, आदि जस्ता सामाजिक कुरीति हटाउन कार्यक्रमहरू संचालन गर्ने	लैससास समिति	कार्यपालिका	योजना, सामाजिक विकास शाखा	आ व २०७९।०८०		नपर्ने
१	०	३.३.१ महिला तथा निर्वाचित जनप्रतिनिधिहरू र गाउपालिकामा कार्यरत कर्मचारीलाई नेपालको संविधान, स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, अन्तर सरकार वित्त व्यवस्थापन ऐन, कर्मचारी समायोजन ऐन, मुलुकी संहिताहरू, विषयगत कानूनहरू, पालिकाले जारी गरेका कानूनहरू र अन्य प्चलित महत्वपूर्ण कानूनहरूको बारेमा अभिमुखीकरण गर्ने ।	लैससास समिति	कार्यपालिका	योजना, सामाजिक विकास शाखा	आ व २०७९।०८०		नपर्ने
१	०	३.३.२ कार्यपालिका सदस्यहरू, सभाका सदस्यहरू र पालिकाका प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत लगायत सबै शाखा प्रमुखहरूलाई कानूनको मस्यौदा तर्जुमा सम्बन्धी प्रक्रिया र समाधान गर्नु पर्ने मूल समस्या तथा सवाल लगायत मुख्य विषयवस्तुका सम्बन्धमा अभिमुखीकरण	लैससास समिति	कार्यपालिका	योजना, सामाजिक विकास शाखा	आ व २०७९।०८०		नपर्ने

		गर्ने ।						
१	०.५	३.३.३ महिलाहरूको लागि कानूनी शिक्षा सम्बन्धी कार्यक्रमहरू संचालित गर्ने ।	लैससास समिति	कार्यपालिका	सामाजिक विकास शाखा	आ व २०७९।०८०		नपर्ने
१	०.५	३.४.१. विपद व्यवस्थापन सम्बन्धी मापदण्ड, रणनीति, कार्यनीति सहितको कार्यविधि स्वीकृत गर्दा महिला तथा वञ्चितिकरणमा परेको समुदायसँग परामर्श गर्ने । साथै सिमान्तकृत वर्ग समुदायलाई लक्षित गरि राहत, महिला विशेष राहत महिला पुरुषलाई अलग अलग संरक्षणको प्रावधान गर्ने ।	लैससास समिति	कार्यपालिका	विपद व्यवस्थापन शाखा, योजना, सामाजिक विकास शाखा	आ व २०७९।०८०		नपर्ने
१	०.५	३.४.२ विपद सम्बन्धी तथ्याङ्क संकलन, नक्साङ्कन तथा व्यवस्थापन गर्दा महिला तथा वञ्चितिकरणमा परेको समुदाय समेतको खण्डीकृत तथ्याङ्क राखी आपतकालीन कार्य सञ्चालन तथा राहत वितरण गर्ने ।	लैससास समिति	कार्यपालिका	विपद व्यवस्थापन शाखा, योजना, सामाजिक विकास शाखा	आ व २०७९।०८०	पर्ने	
१	०.५	३.४.३ समुदायमा आधारित विपद व्यवस्थापन सम्वन्धी कार्य गर्दा लाभान्वित समूहमा महिला तथा वञ्चितिकरणमा परेको समुदायको सहभागितामा कार्य गर्ने	लैससास समिति	कार्यपालिका	विपद व्यवस्थापन शाखा	आ व २०७९।०८०		नपर्ने
४. सेवा प्रवाह								
१	०.५	४.१.१ भवन, भौतिकपूर्वाधार तथा अन्य संरचनानिर्माणको लागि	लैससास	कार्यपालिका	भौतिक पुर्वाधार	आ व		नपर्ने

		ड्रइङ, डिजाइनलाइ महिला, बालबालिका, अपाङ्गता मैत्री वनाउने	समिति		शाखा	२०७९।०८०		
१	०.५	४.१.२ भवन, भौतिक पुर्वाधार तथा संरचनाहरू, शिक्षा स्वास्थ्य र अन्य सामाजिक पूर्वाधार सम्बन्धी भवन र अन्य संरचनाहरू निर्माण गर्दा महिला, अपाङ्गता भएका व्यक्ति तथा बालमैत्री युक्त दृष्टिकोणबाट समेत उपयुक्त हुने गरी निर्माण गर्ने	लैससास समिति	कार्यपालिका	भौतिक पुर्वाधार शाखा, योजना	आ व २०८०।८१		नपर्ने
१	०.५	४.१.३ १५०० वर्गफिट भन्दा बढी प्लीन्थ क्षेत्रफल भएका निजी तथा सार्वजनिक भवन तथा संरचना निर्माण सम्वन्धीनक्सा स्वीकृत गर्दा महिला, अपाङ्गता भएका व्यक्ति तथा बालमैत्री युक्त दृष्टिकोणबाट समेत उपयुक्तहुने गरी संरचनातयार गर्न निर्देशन दिने ।	लैससास समिति	कार्यपालिका	भौतिक पुर्वाधार शाखा	आ व २०८०।८१		नपर्ने
१	०.५	४.२.१ गर्भवती महिलालाई जोखिमयुक्त, खतरायुक्त काममा नलगाउने गरी बार्षिक नीति र कार्यक्रममा प्रजनन् स्वास्थ्य सम्बन्धी नीति र कार्यक्रम समावेश गरिने गरि योजना बनाउने ।	लैससास समिति	कार्यपालिका	य सामाजिक विकास शाखा	आ व २०७९।०८०		नपर्ने
१	०	४.२.२ गाँउपालिका र मातहतका कार्यालयमा कार्यरत महिला कर्मचारी तथा सेवाग्राहीहरुका लागि स्तनपान गराउने छुट्टै कक्षको व्यवस्था गर्ने ।	लैससास समिति	कार्यपालिका	योजना, सामाजिक विकास शाखा	आ व २०८०।८१		नपर्ने
१	०	४.२.४ महिला, गरिब, निमुखा र बञ्चितिकरणमा परेका व्यक्तिहरूको स्वास्थ्य बिमा गर्न सहजीकरण र सहयोग गर्ने कार्यक्रम र बजेटको व्यवस्था गर्ने ।	लैससास समिति	कार्यपालिका	योजना, सामाजिक विकास शाखा	आ व २०७९।०८०		नपर्ने

१	०.५	४.४.१ सफापिउने पानी, सफा सँग हातधुने व्यवस्था, महिला र पुरुषका लागि अलग्गै शौचालयको व्यवस्था र स्यानीटाइजरको उपयोग गर्ने प्रवन्ध गर्ने ।	लैससास समिति	कार्यपालिका	सामाजिक विकास शाखा	आ.व. २०७९/०८०	पर्ने	
१	०.५	४.५.४ गरिब तथा वञ्चितिकरणमा परेको समुदायको पहुँच र क्रयशक्तिअनुरूप सुपथमूल्य सहकारी पसलहरूको व्यवस्थापनमा पालिकाको कार्यक्रम कार्यान्वयन गर्ने ।	लैससास समिति	कार्यपालिका	सहकारी शाखा, सामाजिक विकास शाखा	आ.व. २०७९/०८०	पर्ने	
		५. शुशासन तथा उत्तरदायीत्व						
१	०.५	५.१.२ सेवा प्रवाह, विकास निर्माण र स्थानीय शासनका बिषयमा कार्यपालिका तथा सभाबाट नीति, कानून जारी गरी सोही बमोजिम सम्बन्धित अधिकारीबाट निर्णय गरी कामकाज गर्ने ।	लैससास समिति	कार्यपालिका	सबै शाखा	आ.व. २०७९/०८०	पर्ने	
१	०	५.१.३ महिला विकासका लागि भएका बेइजिङ्ग घोषणा पत्रका वाह्रवटा प्रतिवद्धताहरूका क्षेत्रमा कार्यक्रम तय गरी कार्यान्वयन गर्ने	लैससास समिति	कार्यपालिका	गाँउपालिका	आ.व. २०७९/०८०		नपर्ने
१	०	५.१.४ संयुक्त राष्ट्रसङ्घीय बाल अधिकार महासन्धी, १९८९ मा गरिएको प्रतिबद्धता कार्यान्वयन गर्न कार्यक्रमहरूमा रकम विनियोजन गर्ने	लैससास समिति	कार्यपालिका	सामाजिक विकास शाखा	आ व २०७९।०८०		नपर्ने
१	०.५	५.२.१ नियमति रूपमा कार्यक्रमको सार्वजनिक परीक्षण, सामाजिक परीक्षण, सार्वजनिक सुनुवाई, नियमित पत्रकार भेटघाट र सूचनाको सार्वजनिकीकरण गर्ने ।	लैससास समिति	कार्यपालिका	योजना, सामाजिक विकास शाखा	आ व २०७९।०८०		नपर्ने

१	०	५.२.४ जनप्रतिनिधि र कर्मचारीको आचार संहिता स्वीकृत गरी कार्यान्वयन गर्ने ।	लैससास	कार्यपालिका	सामाजिक विकास शाखा	आ व २०७९।०८०		नपर्ने
१	०.५	५.४.२ स्थानीय सरकारले संचालन गरेका कार्यक्रमको अनुगमन, मूल्याङ्कन गर्दा लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशी विकास सम्वन्धी कार्यक्रमको संचालनबाट सरोकारवालालाई पुगेको लाभ, असर र प्रभाव विश्लेषण गर्ने ।	लैससास समिति	कार्यपालिका	गाँउपालिका	आ.व. २०७९/०८०		नपर्ने
१	०.५	५.४४.अनुगमन तथा मूल्याङ्कनबाट सिकेका पाठहरू कार्यक्रम वा योजना तयार गर्दा समावेश गर्ने ।	लैससास समिति	कार्यपालिका	गाँउपालिका	आ.व. २०७९/०८०		नपर्ने
१	०	५.५.३ लैङ्गिक समानता तथा समावेशी विकासको लागि विभिन्न सरोकारवाला निकायहरूबीच कार्यक्रम संयन्त्र (संजाल) का प्रतिनिधिहरूलाई लैङ्गिक तथा समावेशी विकास सम्बन्धी क्षमता विकास तालिमहरू प्रदान गर्ने	लैससास समिति	कार्यपालिका	सामाजिक विकास शाखा	आ.व. २०७९/०८०		नपर्ने
१	०	५.५.४ महिला विरुद्ध हुने सबै प्रकारका भेदभाव उन्मुलन गर्ने महासन्धि कार्यान्वयनका लागि तयार गरिएको कार्ययोजना र संयुक्त राष्ट्र संघीय सुरक्षा परिषदद्धारा पारित प्रस्ताव नं. १३२५ र १८२० कार्यान्वयन राष्ट्रिय कार्ययोजना तथा छुवाछुत विरुद्धको कार्ययोजनामा जिम्मेवारी वहन गर्ने र उल्लेख गरिएका कार्यक्रमहरुमा रकम विनियोजन तथा कार्यान्वयन गर्ने ।	लैससास समिति	कार्यपालिका	गाँउपालिका	आ.व. २०७९/०८०		नपर्ने

भाग ६

निष्कर्ष र सुझावहरु

६.१. लैससास परिक्षणको निश्कर्ष

घरपझोङ् गाँउपालिकाको लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण परीक्षणबाट प्राप्त भएको समग्र नतिजा हेर्दा सबै मुख्य क्षेत्रहरु सामान्य रुपमा रहेको छ । साथै सबै मुख्य क्षेत्रहरु भित्र पर्ने साहायक क्षेत्रहरु र सुचकहरु सुधार गर्न र कमजोर लाई माथि उठाउन आवश्यक नीति, कानुनहरु, संस्थागत व्यवस्थाहरु, कार्यक्रमहरु र वजेट व्यवस्थापन र कार्यान्वयनमा ध्यान दिनु पर्छ । यद्यपि घरपझोङ् गाँउपालिकाले सामान्यतया धेरै सुचकहरुमा देखिने गरि काम गरेको भएता पनि प्रमाणीकरणका आधारहरुक अभिलेखहरुको व्यवस्थापनमा ध्यान कमि भएकोले यसतर्फ सुधार गरेर जानु पर्दछ । साथै प्रविधिको प्रयोग गरि उपलब्ध विद्युतीय तथा सुचना व्यवस्थापन प्रणालीको पनि सहयोगमा गर्न सकिन्छ । यस गाँउपालिकाका दक्ष कर्मचारीहरु तथा जनप्रतिनिधिहरु तथा पदाधिकारीहरुलाई प्रयाप्त रुपमा सम्पुर्ण सुचकहरु जानकारी हुने किसिमले अभिमुखिकरण गरिनु पर्ने देखिन्छ । गाँउपालिकामा आफ्नै मानव संसाधन शाखा, क्षमता विकास नीति तथा कार्ययोजना तयार गरि लैंससासका दृष्टिकोणले सबै पदाधिकारीहरु तथा कर्मचारीहरुको क्षमता अभिवृद्धि गरि योजना तर्जुमा तथा सेवा प्रवाह गर्दा हरेक लिंग, वर्ग, जानजाती, महिला, दलित, जनजाती अल्पसंख्यक, बञ्चितीकरणमा परेका, अपांगता भएका लगाएतका पछाडी पारीएको वर्गको समेत समावेशी हुने किसिमको प्रतिनिधित्वको सुनिश्चितता नीतिगत र व्यवहारीक रुपमै गर्नु पर्ने देखिन्छ ।

अन्तमा, घरपझोङ् गाँउपालिकाले उप प्रमुखको संयोजकत्वमा गठीत लैं स सा स कार्यदलको भुमिका अनुसार नेपालको संविधान २०७२ ले व्यवस्था गरेका आधारभुत अधिकार तथा सामाजिक समावेशीका प्रावधानहरुलाई मनन गर्दै स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ को नीतिगत व्यवस्थाका साथै लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण रणनीति र कार्यविधि २०७७ समेतका प्रवाधानहरुलाई व्यवहारीक रुपमा लागु गरि गाँउपालिकामको समग्र विकासको मुल प्रवाहीकरणमा सम्पुर्ण महिला, बालबालिका, जनजाती, दलित, अपांगता भएको समुदाय, अल्पसंख्यक तथा वञ्चितीकरणमा परेका समुदायहरुलाई समावेश गर्न अहम भुमिका निवार्ह गर्नु पर्छ । साथै यस परिक्षणले तयार गरेका योजनालाई कार्यान्वयन गरी आगामी दिनहरुमा समग्र मुल क्षेत्रहरु, साहायक क्षेत्रहरु तथा सुचकहरुमा उल्लेख्य सुधार ल्याउने काम गर्नु पर्छ ।

६.२. लैससास परिक्षणको सुझावहरु

लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण परीक्षणबाट आएको अङ्क तथा नतिजा, विभिन्न दस्तावेजहरुको अध्ययन, लक्षित वर्गसँगको छलफल र सम्पुर्ण सूचकहरुको छलफलबाट लैससास पूर्ण रुपमा कार्यान्वयन गर्न देहाय बमोजिमका सुझावहरु रहेका छन् ।

- नेपालको संविधानको धारा १८ र ३८ तथा स्थानीय सरकार संचालन ऐन २०७४ ले अंगिकार गरेका उद्धेश्य प्राप्तिका लागि लैससासको नीति, कानुन र योजना तयार गर्दाका समयमा नै लक्षित वर्ग (विशेष गरी महिला, बालबालिका, दलित, अपाङ्गता भएका व्यक्ति, लैङ्गिक अल्पसंख्यक, तथा पछाडी पारिएको समुदाय) हरुको सक्रिय सहभागिता बढाउनुपर्ने ।

- यस लैससास परिक्षण बाट प्राप्त भएको नतिजालाई आत्मसाथ गर्दै यस परिक्षणका क्रममा तयार गरिएको लैंससास कार्ययोजना अनुसार आगामी दिनमा कार्यक्रमहरु तय गरि कार्यानवयनमा जाने वातावरण तयार गर्ने मुख्य जिम्मेवारी वहन गर्नु पर्नेछ ।
- गाँउपालिकामा गठित लैससास कार्यदल लाई विशेष अधिकार प्रदान गरि निर्णय समेतको अधिकार प्रदान गर्न नीतिगत रुपमा व्यवस्था गरिनु पर्ने ।
- लैङ्गिक तथा सामाजिक अवस्थाहरुको तथ्याङ्क संकलन, व्यवस्थापन, अभिलेखीकरण तथा अध्यावधिकरणलाई पालिका स्तरमा नीति, प्रविधि, कर्मचारी व्यवस्थापन गरि संस्थागत गरिनुपर्ने ।
- गाउपालिकाले योजना तर्जुमा गर्ने क्रममा बढि भन्दा बढि समग्र समावेशी गर्नको लागि वस्ती स्तर वाटै लैससास संयन्त्र विकास गरि योजना छनौट गर्नु पर्दछ ।
- लैङ्गिक हिंसामा परेका महिलाहरुका लागि मनोसामाजिक सेवा तथा प्रेषण प्रणालीको विकास गर्नुपर्ने । तथा जिल्ला र प्रदेश संग पनि समन्वय गरि एकिकृत लैंगिक सेवा प्रदान गर्न पहल गर्ने ।
- हरेक कुराको सशक्तिकरण आर्थिक स्वतन्त्रता र निर्णयगर्ने कुरामा निधारर्ण हुने हुनाले महिला, पिछडिएका वर्ग, सीमान्तकृत समुदायलाई स्वरोजगार तथा आयआर्जनका लागि व्यवसाय, कृषि, बजार र पर्यटन सम्बन्धि स्रोत, सीप र तथा प्रविधीको व्यवस्था गर्नुपर्ने ।

अनुसुचि १

लैंगिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण परिक्षणका सहभागीहरु

क .स.	नाम	पद	कार्यालय/संस्था/शाखा	सम्पर्क फोन नं.
१.	श्री मोहनसिंह लालचन	अध्यक्ष	घरपझोङ गाँउपालिका	९८४६२२६७५२
२.	श्री जमुना थापा मगर	उपाध्यक्ष	घरपझोङ गाँउपालिका	९८४९५२१५४९
३.	श्री फलेन्द्र प्रसाद थकाली	वडा अध्यक्ष	घरपझोङ गाँउपालिका	
४.	श्री याम प्रसाद थकाली	वडा अध्यक्ष	घरपझोङ गाँउपालिका	९८४७६८२०२२
५.	श्री मणी वि.क.	कार्यपालिका सदस्य	घरपझोङ गाँउपालिका	
६.	श्री राजु प्रसाद लालचन	कार्यपालिका सदस्य	घरपझोङ गाँउपालिका	९८५७६५०२९
७.	श्री बुद्ध हिराचन	कार्यपालिका सदस्य	घरपझोङ गाँउपालिका	९८६७७००९९९
८.	श्री रोजी थकाली	कार्यपालिका सदस्य	घरपझोङ गाँउपालिका	
९.	श्री भिषण थकाली	कार्यपालिका सदस्य	घरपझोङ गाँउपालिका	
१०.	श्री आइत बहादुर थकाली	पशु चिकत्सिक	घरपझोङ गाँउपालिका	९८६७६०८४०४
११.	श्री कर्ण बहादुर थकाली	सि.अ.हे.व. अधिकृत	घरपझोङ गाँउपालिका	९८५७६५००३४
१२.	श्री सरिता थकाली	अधिकृत	घरपझोङ गाँउपालिका	९८४६०४६२६३
१३.	श्री सुजिता थकाली	आई.ई.टी अफिसर	घरपझोङ गाँउपालिका	९८४३८२१०८८
१४.	श्री रोशन थकाली	कृषि अधिकृत	घरपझोङ गाँउपालिका	९८४६१८७४३५
१५.	श्री सन्देश थकाली	प्राविधिक सहायक	घरपझोङ गाँउपालिका	९८४४७३८३१५
१६.	श्री डेनिस डेनु थापा	प्राविधिक सहायक	घरपझोङ गाँउपालिका	९८६७९४९७२६
१७.	श्री एलिना थकाली	स्टाफ नर्स	घरपझोङ गाँउपालिका	
१८.	श्री आश बहादुर थकाली	वडा अध्यक्ष	घरपझोङ गाँउपालिका	९८५११५४४४६
१९.	श्री मन बहादुर हिराचन	वडा अध्यक्ष	घरपझोङ गाँउपालिका	
२०.	श्री प्रदिप थकाली	वडा अध्यक्ष	घरपझोङ गाँउपालिका	९८४६१५५९५३
२१.	श्री ओम बहादुर परियार	कार्यालय सहयोगी	घरपझोङ गाँउपालिका	९८४७६७०४८३
२२.	श्री रेखा थकाली	कार्यालय सहयोगी	घरपझोङ गाँउपालिका	
२३.	बोबिन नेपाली	परामर्शदाता	गण्डकी प्रदेश प्रशिक्षण प्रतिष्ठान	९८५६०२२२२४

२४.	उषा बानियाँ	परामर्शदाता	गण्डकी प्रदेश प्रशिक्षण प्रतिष्ठान	९८५१०८५९८८

अनुसुचि २

लैससास अभिमुखिकरण तथा परीक्षण कार्याशालाको कार्यतालिका

दिन	समय	क्रियाकलाप
११ गते	९:३०-१०:००	सहभागीहरूको नाम दर्ता र उपस्थिति
	१०:००-१०:३०	शुभारम्भ, परिचय, अपेक्षा संङ्कलन, तालिम व्यवस्थापन, समूह विभाजन आदि
	१०:३०-१२:००	लैससास परीक्षणबारे अवधारण र मुख्य उद्देश्य, लैससास परीक्षणका गर्नुको औचित्य
	१२:००-१३:३०	लैससास परीक्षण विधि, प्रक्रिया र सूचक माथि छलफल
	१३:३०-१४:००	खाजा विश्राम
	१४:००-१५:३०	लैससास परीक्षणका क्षेत्रगत सूचक सम्बन्धी प्रस्तुतिकरण र छलफल
	१५:३०-१७:००	सूचना संकलन र सूचना र तथ्यांकको विश्लेषण लैससास परीक्षणका सबल र सुधार गर्नुपर्ने पक्षहरूबारे जानकारी
	१७:००-१७:१५	संक्षेपीकरण र पृष्ठपोषण संकलन
१२ गते	१०:००-१०:३०	अघिल्लो दिनको पुनरावलोकन
	१०:३०-१२:००	लैससास लेखाजोखाका लागि सूचक, उपसूचक र सूचीको निर्धारण
	१२:००-१३:३०	लैससास परीक्षणका क्षेत्रगत सूचक सम्बन्धी प्रस्तुतिकरण, समूहगत अध्यास, प्रस्तुतिकरण र छलफल
	१३:३०-१४:००	खाजा विश्राम
	१४:००-१५:३०	स्थानीय तहको नीति, कानुन र योजनाहरूमा लैससासको अवस्था विश्लेषण स्थानीय तहको संस्थागत व्यवस्थापनमा लैससासको अवस्था विश्लेषण
	१५:३०-१७:००	थानीय तहको लैससास संवेदनशिल कार्य प्रणालीको विश्लेषण स्थानीय तहको मानव संसाधन तथा क्षमता विकासमा लैससासको अवस्था विश्लेषण
	१७:००-१७:१५	संक्षेपीकरण र पृष्ठपोषण संकलन
१३ गते	१०:००-१०:३०	अघिल्लो दिनको पुनरावलोकन
	१०:३०-१२:००	स्थानीय तहको क्षमता विकास योजनामा लैससास उत्तरदायी बजेट व्यवस्थापनको विश्लेषण

		कार्यक्रम तर्जुमा गर्दा लससास समुहको सहभागिता विश्लेषण
	१२:००-१३:३०	विकास योजना तर्जुमा, कार्यान्वयन, अनुगनम र मूल्यांकन लैससास मूलप्रवाहीकरण विश्लेषण आन्तरिक संरचनामा लैससासको अवस्था विश्लेषण सुशासनको अवस्था विश्लेषण
	१३:३०-१४:००	खाजा विश्राम
	१४:००-१५:३०	स्थानीय तहमा मानव संसाधन, सम्बन्ध विस्तारमा लैससास मूलप्रवाहीकरणको अवस्था नेपाल सरकारका लैससास मूलप्रवाहीकरण सम्बन्धी नीति र प्रतिवद्धताहरूको कार्यान्वयनको अवस्था विश्लेषण
	१५:३०-१७:००	विश्लेषणबाट आएका नतिजा बारे जानकारी र लैससास मूलप्रवाहीकरणको लागि कार्ययोजना निर्माण
	१७:००-१७:१५	संक्षेपीकरण तथा समापन

अनुसुचि ३ समुहगत रुपमा सहभागीहरु

क.सं.		नाम थर	पद	पद/संयोजन
लैससास कार्यसमुह १ : नीति, कानुन, योजना	१	श्री याम प्रसाद थकाली	वडा अध्यक्ष	घरपझोङ गाँउपालिका
	२	सरिता थकाली	अधिकृत	घरपझोङ गाँउपालिका
	३	राजु प्रसाद थकाली	कार्यपालिका सदस्य	घरपझोङ गाँउपालिका
	४	श्री सन्देश थकाली	प्राविधिक सहायक	घरपझोङ गाँउपालिका
लैससास कार्यसमुह २ : संस्थागत व्यवस्था	१	श्री मन बहादुर हिराचन	वडा अध्यक्ष	घरपझोङ गाँउपालिका
	२	श्री बुद्ध हिराचन	कार्यपालिका सदस्य	घरपझोङ गाँउपालिका
	३	श्री डेनिस डेनु थापा	प्राविधिक सहायक	घरपझोङ गाँउपालिका
लैससास कार्यसमुह ३ : मानव संशाधन तथा क्षमता विकास	१	श्री फलेन्द्र प्रसाद थकाली	वडा अध्यक्ष	घरपझोङ गाँउपालिका
	२	श्री रोजी थकाली	कार्यपालिका सदस्य	घरपझोङ गाँउपालिका
	३	सुजिता थकाली	आई टि अफिसर	घरपझोङ गाँउपालिका
लैस सा स का र्यस	१	श्री आश बहादुर थकाली	वडा अध्यक्ष	घरपझोङ गाँउपालिका

	२	रोशन थकाली	कृषि अधिकृत	घरपझोङ गाँउपालिका
	३	श्री मणी वि.क.	कार्यपालिका सदस्य	घरपझोङ गाँउपालिका
	४	श्री आइत बहादुर थकाली	पशु चिकित्सिक	घरपझोङ गाँउपालिका
लैससास कार्यसमुह ५ : सुशासन तथा उत्तरदायित्व	१	श्री प्रदिप थकाली	वडा अध्यक्ष	घरपझोङ गाँउपालिका
	२	कर्ण बहादुर थकाली	सि.अ.हे.व अधिकृत	घरपझोङ गाँउपालिका
	३	एलिना थकाली	स्टाफ नर्स	घरपझोङ गाँउपालिका
	४	श्री भिषण थकाली	कार्यपालिका सदस्य	घरपझोङ गाँउपालिका